

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Jaroslav Jirák

Světová obchodní organizace

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Ing. Aleš Borkovec

Katedra národního hospodářství

Datum uzavření rukopisu: 14. dubna 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18. dubna 2012

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Ing. Aleši Borkovcovi za jeho užitečné rady a připomínky, kterými přispěl ke vzniku předkládané diplomové práce.

Obsah

Obsah	4
1. Úvod.....	6
2. Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT)	7
2.1. Liberalismus vs. Protekcionismus.....	7
2.2. Vznik GATT	10
2.3. Jednání v rámci GATT.....	11
2.3.1. Tokijské kolo.....	13
2.3.2. Uruguayské kolo	13
3. Dohoda o zřízení WTO	15
3.1. Rozdíl mezi GATT a WTO.....	16
3.2. GATT 1994.....	18
3.3. Všeobecná dohoda o obchodu službami (GATS).....	18
3.3.1. Obecný rámec.....	19
3.3.2. Sektorové otázky.....	20
3.3.3. Specifické závazky.....	21
3.3. Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (TRIPS)	22
4. Základní cíle a funkce WTO	24
4.1. Cíle.....	24
4.2. Funkce	25
5. Základní principy	27
5.1. Nediskriminace	28
5.1.1. Doložka nejvyšších výhod	29
5.1.2. Národní režim.....	31
5.2. Předvídatelnost a transparentnost.....	32
5.3. Rozvojový princip.....	34
5.4. Fair-play obchodování	35
5.5. Liberalizace.....	37
6. Struktura WTO.....	38
6.1. Konference ministrů.....	39
6.2. Sekretariát a rozpočet.....	41
6.3. Členská základna.....	42

7. Přijímání rozhodnutí v rámci WTO	44
8. Systém řešení sporů	45
8.1. Konzultace	46
8.2. Panel.....	47
8.3. Odvolání.....	48
8.4. Implementace doporučení	49
9. Současná jednání.....	50
9.1. Katarské kolo	50
9.2. Rusko a WTO.....	52
10. Budoucnost WTO	54
11. Československo a Česká republika v rámci GATT a WTO.....	57
11.1. Československo a GATT	57
11.2. Rozdělení Československa.....	60
11.3. Význam Uruguayského kola pro Českou republiku	61
11.4. Česká republika a WTO	62
12. Závěr	64
Seznam zkratk	66
Seznam použité literatury a pramenů.....	68
Seznam tabulek a grafů	72
Resumé.....	73
Abstrakt.....	75
Klíčová slova.....	76

1. Úvod

Obchodování je stejně staré jako lidstvo samo. Archeologické nálezy dokládají mezinárodní obchod již v hlubokém starověku, byť omezen na luxusní předměty a získávání nedostatkových surovin. Obchod byl realizován na velké vzdálenosti a i když se jeho podoby značně lišily jak v jednotlivých obdobích, tak v jednotlivých částech světa, tak se vždy jednalo o cílenou činnost spočívající ve směně zboží a služeb.¹ Mezinárodní obchod se vyvíjel v návaznosti na jednotlivé fáze světové ekonomiky, ale samozřejmě i jako reakce na kulturní, technický a společenský pokrok. Jedna věc ho však doprovázela neustále a to překážky, které mu byly kladeny do cesty. Hlavní důvody byly dva, finanční přínos a zároveň ochrana domácích producentů. Tato omezení prodělala minimálně stejný vývoj jako obchod samotný. Více či méně úspěšné pokusy o jejich odbourávání mají historii podstatně kratší. Jejich důsledkem je vznik mnohostranných smluv a mezinárodních organizací, které se tímto stávají důležitým faktorem, který ovlivňuje mezinárodní obchod. Dalším důvodem jejich vzniku je globalizace mezinárodního obchodu, která již neumožňuje zásadní ekonomické problémy úspěšně řešit bilaterálními metodami. Stále větší počet základních otázek mezinárodních ekonomických vztahů se tak projednává na mnohostranných fórech.²

Od konce 20. století dochází k výrazným změnám ve významu mnohostranných smluv a mezinárodních institucí a to nejen co do významu právního, ale i faktického. Pravidla těchto institucí a dohod uplatňují i státy, které jimi nejsou právně vázány nebo nejsou členy. Tento fakt posiluje autoritu pravidel mezinárodního obchodu a některé dohody se tím blíží univerzalitě svého členství, přestože právní stav tomu nenasvědčuje. Některá pravidla jsou využívána dokonce i v rovině

¹ ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Jiří VALDHANS, Zdeněk KAPITÁN, Tereza KYSELOVSKÁ, Klára SVOBODOVÁ a Dana ŠRAMKOVÁ. *Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 8 - 10. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 442. ISBN 978-80-210-5154-6.

² BENEŠ, Otto. *Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT)*. Praha: Československá obchodní a průmyslová komora, 1988, s. 6 - 8.

soukromoprávní, tedy podnikové. Objektivně však nutno podotknout, že tomu je často ne z důvodu kvality úpravy, ale prosté absence jakýchkoli jiných pravidel, která by se na danou problematiku vztahovala.

Předkládaná práce se snaží objektivně a vyváženě popsat vývoj liberalizace mezinárodního obchodu, od prvních bilaterálních smluv přes Všeobecnou dohodu o clech a obchodu, až po tolik let připravovanou Světovou obchodní organizaci. K podrobnému popisu všech zmiňovaných oblastí samozřejmě nemůže práce takového formátu postačovat a ani si to neklade za cíl. Důraz je kladen na přehlednost a aktuálnost. Mnoho publikací bylo vydáno po vzniku Světové obchodní organizace a další vývoj již příliš uceleně popsán nebyl, jelikož nedocházelo k žádným tak převratným krokům, jako vznik samotné organizace byl. Nicméně to neznamená, že si její vývoj nezaslouží pozornost nebo, že by se na půdě WTO za 17 let její existence neudálo nic důležitého. Naopak, mezinárodní obchod postavil před členy mnoho nových otázek, které se řeší nebo v nejbližší době budou muset řešit. Poslední kapitola je pak věnována působení Československa a České republiky ve Všeobecné dohodě o clech a obchodu a Světové obchodní organizaci.

2. Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT)

2.1. Liberalismus vs. Protekcionismus

Zahraniční obchodní politika působí na celkovou ekonomiku každé země jen do té míry, v jaké je daná země zapojena do mezinárodního obchodu, tedy v jakém poměru je zahraniční obchod k obchodu domácímu. Zahraniční obchodní politika je pouze součástí celkové hospodářské a zahraniční politiky a je tedy tímto celkem i významně ovlivněna. Z tohoto důvodu může být zneužita jako nástroj čistě vnitrostátního politického boje či snahy odvrátit pozornost od jiných problémů, které nemají s mezinárodním obchodem nic společného a v konečném důsledku mu i škodí.³

³ CIHELKOVÁ, Eva. *Světová ekonomika: regiony a integrace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0193-6.

Základní koncepce zahraniční obchodní politiky osciluje již od jejího vzniku mezi liberalismem a protekcionismem. Tedy mezi otevřenou obchodní politikou s podporou exportních a importních aktivit a ochranou ekonomiky proti vnějším vlivům. Jak již bylo popsáno výše, to, která koncepce převládne, v konkrétní zemi v určité době, nebylo dáno vždy jen ekonomickou výhodností, ale často i vnitřními mocenskými poměry.⁴

Obecně však lze říci, že liberalismus je na vzestupu v dobách růstu ekonomiky, konjunktury. Naopak ochranářství doprovází recese, nezaměstnanost, zostření konkurence, apod. Ve skutečnosti je to jakási daň, která postihuje schopné a fungující vývozce a na druhé straně efektivní dovozce, kteří konkurují nevykonným domácím producentům.⁵ Často má za následek spory s obchodními partnery a přináší prospěch pouze úzké skupině na úkor prospěchu obecného. Ochránářství může přinést okamžitý prospěch, který se může zdát jako účinnější než liberalizace a z toho důvodu je pro vlády i pro širokou veřejnost atraktivní a je snazší ho propagovat. Přibyly některé investiční aktivity, které středověk a starověk neznal. Liší se současná politika, krátkodobé i dlouhodobé dopady. Nicméně z dlouhodobého hlediska se jako podstatně účinnější jeví liberalismus než protekcionismus. Právě proto byla činnost Všeobecné dohody o clech a obchodu od počátku podřízena liberalizaci mezinárodního obchodu. Avšak cesta k tomuto převažujícímu názoru byla dlouhá a vzhledem k turbulentním situacím světové ekonomiky poslední doby lze očekávat snahu některých států opět pootočit kormidlo světového obchodu kousek blíže k protekcionismu. Historie takových obrátů dokládá hned několik.⁶

První výraznější časová etapa uvolnění v obchodních vztazích na evropském kontinentě se objevila v 19. století. Lze to přičítat rozvoji průmyslové výroby a novým objevům jako důsledek koloniálního vývoje Francie a Velké Británie. Ve smlouvě

⁴ PIPEK, Josef. *Mezinárodní obchod*. dotisk 1.vyd. Praha: VŠE, 1994, 70 - 73. ISBN 80-7079-472-0.

⁵ MACHKOVÁ, Hana. *Mezinárodní obchodní operace*. 3., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2003, 117 - 119. ISBN 80-247-0686-5.

⁶ BENEŠ, Otto. *Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT)*. Praha: Československá obchodní a průmyslová komora, 1988, s. 5 - 6.

mezi těmito mocnostmi z roku 1860 (tzv. smlouva Cobden – Chavalier) se mimo jiné objevuje doložka nejvyšších výhod. Uzavírání podobných smluv s ostatními státy mělo za následek snížení celních tarifů, které se však týkalo pouze průmyslového zboží, nikoli zemědělských produktů. Za obrat tohoto poměrně krátkého období je považován rok 1879, kdy v Německu Bismarckovy reformy mají za následek zvýšení celních tarifů a zároveň sílí hlasy, že svobodný mezinárodní obchod vyhovoval pouze Anglii. Definitivní zvrát přichází v roce 1892, kdy Francie neobnovuje mezinárodní smlouvy, kterým vypršela platnost. První světová válka a pokles mezinárodního obchodu jen celou situaci umocnily. Nicméně tento postoj se netýká celé Evropy. Například Velká Británie nebo Nizozemsko těmto tendencím nepodléhají a nadále pokračují v otevřené mezinárodní obchodní politice. Pravděpodobně to je dáno prosperitou daných zemí a koloniálními vztahy.

Zcela mimo evropský vývoj stojí Spojené státy americké jako „odvěká tvrz protekcionismu“. Přijetí „Smoot-Hawley Tariff Act“ roku 1930 znamená zvýšení dovozních cel až na 60%. Další obrat lze spatřovat v „Reciprocal Trade Agreements Act“, kterým prezident Roosevelt získává roku 1934 možnost uzavírat mezinárodní obchodní dohody a trh USA se začíná více otevírat. Platnost zákona byla prodloužena i po 2. světové válce a není bez zajímavosti, že je jedním z důvodů, proč v názvu Všeobecné dohody o clech a obchodu je použito slovo dohoda (Agreement) a ne smlouva, přestože formálně se o smlouvu jedná. Prezidentovo zmocnění se totiž vztahovalo pouze na dohody a panovala obava, že nové zmocnění by Kongres nemusel schválit. Bez povšimnutí by neměla zůstat ani první snaha o založení obchodní organizace na půdě Společnosti národů. Ve dvacátých letech 20. století však zatím snaha neúspěšná.⁷

⁷ ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Jiří VALDHANS, Zdeněk KAPITÁN, Tereza KYSELOVSKÁ, Klára SVOBODOVÁ a Dana ŠRAMKOVÁ. *Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 11 - 14. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 442. ISBN 978-80-210-5154-6.

2. 2. Vznik GATT

Druhá světová válka zanechala spoustu zemí poničených, ale odhodlaných k rekonstrukci své ekonomiky. Byla tu nová situace. Svět byl politicky nestabilní, rozdělen na Východ a Západ, sílil tlak kolonií v Africe a Asii na jejich osamostatnění a zároveň zde byla stále ještě čerstvá zkušenost s krizí z 30. let. Světová ekonomika začínala psát svou novou kapitolu. Ke konci války na konferenci v Bretton Woods vypracovali zástupci USA a jejich spojenci plán poválečné obnovy Evropy. Společným jmenovatelem dohod zde uzavřených byla podpora a liberalizace světového obchodu. Byly tak položeny základy Mezinárodního měnového fondu (International Monetary Fund – IMF), Světové banky (původně Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj - The International Bank for Reconstruction and Development – IBRD) a Mezinárodní obchodní organizace (International Trade Organization - ITO).⁸

Mezinárodní měnový fond byl ustanoven 27. prosince 1945 s cílem usnadnit mezinárodní platby. Jedná se o globální organizaci se sídlem ve Washingtonu, jejímž členem je 185 zemí. Dnes funguje jako instituce, která má pomáhat k hospodářskému růstu a zaměstnanosti. Stanovuje podmínky poskytování dočasné finanční pomoci.

Světová banka byla ustanovena ve stejný den jako IMF, sídlo má také ve Washingtonu. Je to instituce, která zabezpečuje finanční a technickou pomoc rozvíjejícím se zemím s cílem zlepšit životní podmínky.⁹

O mezinárodní obchodní organizaci se jednalo odděleně a nakonec nikdy nevznikla, když Kongres USA odmítl v roce 1950 její chartu ratifikovat vzhledem k napjaté politické situaci s východním blokem. V roce 1946 přijala Ekonomická a sociální rada OSN resoluci s návrhem charty Mezinárodní organizace. Jednání o jejím vzniku probíhala postupně v New Yorku, Ženevě a Havaně. Jednání byla značně zdoluhavá a komplikovaná, nicméně potřeba snížení tarifů stále naléhavější a tak se

⁸ NEUMANN, Pavel, Pavel ŽAMBERSKÝ a Martina JIRÁNKOVÁ. *Mezinárodní ekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010, 135 - 146. ISBN 978-80-247-3276-3.

⁹ www.scribd.com. [online]. [cit. 2012-01-31]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/30882562/History-of-the-GATT-AZEEM>

začalo hledat přechodné řešení do, v té době předpokládaného, vzniku Mezinárodní obchodní organizace. Bylo zřejmé, že složitost vztahů již neumožňuje řešení v rámci bilaterálních smluv. USA převzaly iniciativu a přepracovaly část návrhu Charty ITO týkající se mnohostranných obchodních vztahů jako dohodu. Tak vznikla Všeobecná dohoda o clech a obchodu (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT). Zároveň byl přijat Protokol o prozatímní použitelnosti GATT. Dohoda vstoupila v platnost 1. 1. 1948 a přistoupilo k ní 23 států (Austrálie, Belgie, Brazílie, Barma, Kanada, Ceylon, Chile, Čína, Kuba, Československá republika, Francie, Indie, Libanon, Lucembursko, Nizozemsko, Nový Zéland, Norsko, Pákistán, Jižní Rhodesie, Sýrie, Jižní Afrika, Spojené Království a Spojené státy Americké).¹⁰ Toto provizorní řešení nakonec vydrželo 47 let.

2.3. Jednání v rámci GATT

Přes svou neplánovanou trvanlivost zůstávala GATT stále jen dohodou bez právní subjektivity a účastníci smluvními stranami, nikoli členy. Zpočátku veškeré úsilí smluvních stran směřovalo ke snižování celních sazeb. Dělo se tak na konferencích nazývaných „kola jednání“. Jednotlivá kola byla pojmenována podle místa konání nebo osoby, která je ovlivnila. V rámci GATT se jich uskutečnilo celkem osm.

<i>Rok jednání</i>	<i>Místo jednání</i>	<i>Předmět jednání</i>	<i>Počet účastníků</i>
1947	Ženeva	Cla	23
1949	Annency	Cla	13
1951	Torquay	Cla	38
1956	Ženeva	Cla	26
1960 - 1961	Ženeva	Cla	26

¹⁰ ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Jiří VALDHANS, Zdeněk KAPITÁN, Tereza KYSELOVSKÁ, Klára SVOBODOVÁ a Dana ŠRAMKOVÁ. *Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 14 - 15. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 442. ISBN 978-80-210-5154-6.

	(tzv. Dillonovo kolo)		
1964 – 1967	Ženeva (tzv. Kennedyho kolo)	cla a antidumpingová opatření	62
1973 – 1979	Ženeva (tzv. Tokijské kolo)	cla, netarifní opatření a rámcové dohody	102
1986 – 1993	Ženeva (tzv. Uruguayské kolo)	cla, netarifní opatření, řešení sporů, textil, služby, práva k duševnímu vlastnictví, zemědělství, vytvoření WTO	123

11

Od roku 1947, kdy činil průměr celních sazeb průmyslových výrobků smluvních stran 40%, se na těchto konferencích podařilo průměr snížit na méně než 5 %. Jednání byla zdlouhavá a složitá, měla však i svá pozitiva. Mnhostranné dohody se lépe prosazovaly na vnitřní politické scéně než dohody dvoustranné. Většinou přinášely vedle výhod pro danou zemi i nevýhody, které by se samostatně těžko prosazovaly. Dalším pozitivem bylo lepší postavení menších průmyslově založených a rozvojových ekonomik, než by měly ve dvoustranných jednáních. Všeobecná dohoda o clech a obchodu se řídila několika principy. Nejdůležitějším byla Doložka nejvyšších výhod. „Podle tohoto ustanovení budou výrobkům pocházejícím z území všech ostatních smluvních stran ihned a bezpodmínečně přiznány všechny výhody, přednosti, výsady nebo osvobození poskytnuté kteroukoli smluvní stranou jakémukoli výrobku pocházejícímu z kterékoli jiné země nebo tam určenému. Členská země tak může v zásadě nárokovat rovné a nediskriminační zacházení při svém dovozu a vývozu v jakémkoli jiném členském státu GATT.“¹² Druhou byla Zásada národního zacházení. „Podobně jako v případě doložky nejvyšších výhod jde u národního zacházení

¹¹ Světová obchodní organizace. [online]. [cit. 2012-01-31]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm

¹² BALAŠ, Vladimír a Pavel ŠTURMA. *Kurs mezinárodního ekonomického práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1997, s. 102. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-7179-150-4.

především o vyjádření nediskriminace. To znamená, že zakazuje členům všechna možná legislativní či obchodní opatření, která by diskriminovala zahraniční služby nebo dodavatele služeb ve prospěch těch domácích. Cílem je podpora spravedlivé hospodářské soutěže.¹³ Z dalších zásad lze jmenovat např. nutnost konzultace nebo pokojné urovnání sporů.

2.3.1. Tokijské kolo

Tokijského kola probíhajícího v letech 1973 – 1979 se účastnilo 102 zemí. Pokračovalo úsilí o postupné snižování celních sazeb, Výsledkem bylo v průměru třetinové snížení sazeb na devíti hlavních světových průmyslových trzích, čímž klesl průměr celních sazeb u průmyslových výrobků na 4,7 %. Snižování bylo naplánováno na osm let, přičemž vyšší sazby klesaly poměrně rychleji, než sazby nižší. V dalších otázkách byly výsledky Tokijského kola smíšené. Nedokázalo se vypořádat se základními problémy obchodu se zemědělskými výrobky, ani zárukami pro případ nouzových dovozních opatření. Objevují se však dohody o necelních překážkách, které upřesňují výklad současných pravidel GATT nebo i zakotvují pravidla nová. K těmto dohodám se připojil pouze malý počet zemí, jsou často označovány jako kodexy. Tyto bilaterální rámcové dohody byly dále projednávány v rámci Uruguayského kola a následně přeměněny na multilaterální vztahy závazné pro všechny budoucí členy WTO.¹⁴

2.3.2. Uruguayské kolo

V pořadí osmé (a jak se později ukázalo také poslední v rámci GATT) kolo jednání trvalo sedm a půl roku, což byl téměř dvojnásobek původního plánu. Účastnilo se ho 123 zemí, a jelikož počáteční jednání probíhala v uruguayském městečku Punta del Este, je nazýváno jako kolo Uruguayské. Jednání zahrnovala veškerý mezinárodní

¹³ ŠVEC, Petr. ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY PRO POTŘEBY XV. ROČNÍKU PRAŽSKÉHO MODELU OSN. *Liberalizace obchodu službami – energetický sektor*. 2009, s. 5. Dostupné z: http://www.studentsummit.cz/data/1260196044245BGR_WTO_Energeticky_sektor.pdf

¹⁴ Světová obchodní organizace: The GATT years: from Havana to Marrakesh. [online]. [cit. 2012-01-31]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm

obchod. Od počátku bylo také jasně dané, že jednou z priorit je shodnout se na podmínkách vzniku Světové obchodní organizace. Bylo to největší obchodní jednání v historii a velmi pravděpodobně i největší jednání jakéhokoli druhu vůbec. Místy se zdálo, že jednání uvízla na mrtvém bodu a jsou odsouzena k nezdaru. Ale nakonec Uruguayské kolo přineslo největší reformu světového obchodního systému od vzniku GATT, tedy od konce čtyřicátých let, po téměř padesáti letech.

Základ byl položen již v listopadu 1982 na zasedání ministrů členských zemí GATT v Ženevě, kde bylo Uruguayské kolo svoláno. Nicméně trvalo další čtyři roky jednání, zkoumání a vyjasňování vzájemných pozic, než ministři souhlasili se zahájením nového kola. Učinili tak v září 1986 v již zmiňovaném Punta del Este. Byla přijata agenda zahrnující opravdu veškerou obchodní politiku, včetně rozšíření obchodního systému o nové oblasti, zvláště o obchod ve službách a duševní vlastnictví a reformu tak citlivých oblastí jako je obchod s textilem a zemědělství. Zkoumání byly podrobeny všechny současné články GATT. Byl to největší mandát k jednání, jaký byl kdy udělen. Ministři si na zdárné uzavření jednání dali čtyři roky.

O dva roky později, v prosinci 1988 se ministři sešli znovu v Kanadském Montrealu k „poločasovému“ zhodnocení dosavadního průběhu jednání a k vypracování jednacního mandátu pro druhou fázi kola. Výsledkem byly prozatímní dohody v 11 z 15 projednávaných oblastí. Nicméně čtyři zbývající oblasti sejevily jako nejkomplicovanější, zejména oblast zemědělství dostávala jednání často do mrtvého bodu. Montreal nebyl výjimkou, jednání byla přerušena, nicméně pokračovala hned následující březem v Ženevě. Navzdory potížím se ministři v Montrealu dohodli na balíčku předběžných výsledků, který obsahoval některé ústupky v přístupu k trhu s tropickými produkty (cílem bylo pomoci rozvojovým zemím), efektivní systém řešení sporů a mechanismus přezkoumávání obchodní politiky, který jako první systematicky a pravidelně hodnotil vnitrostátní obchodní politiky a praxe členských států GATT.¹⁵ Kolo mělo skončit, když se ministři sešli opět v Bruselu, v prosinci

¹⁵ KALÍNSKÁ, Emilie a Ludmila ŠTĚRBOVÁ. *Mezinárodní obchod: (pro 2 MO 301)*. Vyd. 1. V Praze: Oeconomica, 2007, 97 - 100. ISBN 978-80-245-1299-0.

1990. Nicméně zejména vzhledem k panujícím rozporům ohledně zemědělské politiky zde bylo dohodnuto prodloužení o další čtyři roky. Uruguayské kolo tím vstoupilo do svého nejobtížnějšího období, během kterého jednání často stála a místy se krach celého jednání zdál jako nevyhnutelný. Nakonec se jednání omezila na dialog mezi EU a USA, zbytek účastníků zaujal vyčkávací pozice.¹⁶

Přes nepříznivé politické klima pokračovaly práce dále, hlavně v rovině technické a formální. Je nutno si uvědomit, že dohoda stran je jedna věc, ale tuto dohodu pak bylo nutno zformulovat tak, aby přesně reflektovala připomínky a podmínky, za kterých byla přijata, a strany ji následně mohly schválit. Vždyť „Závěrečný akt“ obsahoval 28 dílčích dohod s 550 stranami textu a 20 000 stran příloh.¹⁷ Poprvé byl kompletně předložen v prosinci 1991 v Ženevě. Text plnil všechny body mandátu, uděleného v Punta del Este s jedinou výjimkou, neobsahoval seznam stran, které se zavázaly ke snížení celních sazeb a otevření svého trhu se službami. Tento návrh se stal základem pro konečnou dohodu, jejíž finální znění bylo podepsáno 15. dubna 1994 v marockém Marrákeši jako „Závěrečný akt obsahující výsledky Uruguayského kola mnohostranných obchodních jednání“.

3. Dohoda o zřízení WTO

Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace byla podepsána dne 15. dubna 1994 v Marrakeši. Tímto podpisem bylo završeno mnohaleté úsilí o přeměnu Všeobecné dohody o clech a obchodu v mezinárodní organizaci, která tak byla zřízena od 1. ledna 1995. Zároveň byly přijaty všechny výsledky Uruguayského kola (19 dohod, 24 rozhodnutí, 8 ujednání a 3 deklaráce), tvořící náplň činnosti Světové obchodní organizace. V současné době má WTO 153 členů a několik zemí jedná o svém přístupu k ní (z větších obchodních partnerů není zatím členem Ruská federace,

¹⁶ DVOŘÁK, Pavel. *Základy mezinárodní politiky*. 1.vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999, 21 - 34. ISBN 80-7079-658-8.

¹⁷ ŠRONĚK, Ivan. *Světová obchodní organizace*. 1.vyd. Praha: VŠE, 1997, s. 9. ISBN 80-7079-080-6.

viz kapitola 9.2.). WTO je mezivládní organizace. Členy nemusí být vždy státy, ale jednotná celní území (tedy celní unie nebo přímo celní území).¹⁸

Vzhledem k tomu, že některé smluvní strany GATT nestihly během roku 1994 svůj přístup k WTO ratifikovat, byla prodloužena platnost Všeobecné dohody o clech a obchodu (dále GATT 1947) do konce roku 1995. WTO a GATT tedy působily během roku 1995 paralelně vedle sebe. Za Českou republiku, jako jeden z původních členských států WTO, Dohodu o zřízení Světové obchodní organizace a související mnohostranné dohody podepsal dne 15. dubna 1994 tehdejší ministr průmyslu a obchodu Vladimír Dlouhý. S dohodou vyslovil souhlas Parlament České republiky a následně ratifikoval prezident.¹⁹ Text dohody v českém znění je součástí právního řádu ČR jako předpis č. 191/1995 Sb. o sjednání Dohody o zřízení Světové obchodní organizace (WTO).²⁰

3.1. Rozdíl mezi GATT a WTO

Již od 60. let 20. století se objevuje myšlenka na vznik celosvětové obchodní organizace institucionálně zaštiťující sjednané obchodní smlouvy. Proces urychlilo Tokijské kolo, kdy vázanost řadou úspěšných dohod platila pouze pro ty státy, které je akceptovaly. Sítil názor, že pokud dojde ke sjednání dalších dohod, bude nutné řešit lepší institucionální zajištění smluv i řešení sporů, že členové nové instituce by měli být povinni přijmout všechny dohody (požadavek „all or nothing“). GATT 1947 byly vytýkány hlavně následující nedostatky:

- neexistence mezinárodní charty nadělující GATT právní subjektivitu
- GATT existoval pouze na provizorním základě a byla i tak zamýšlena

¹⁸ Ministerstvo průmyslu a obchodu: Základní informace k WTO a DDA. [online]. [cit. 2012-02-06]. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument7894.html>

¹⁹ ŠRONĚK, Ivan. *Světová obchodní organizace*. 1. vyd. Praha: VŠE, 1997, s. 12. ISBN 80-7079-080-6.

²⁰ Portál veřejné správy. [online]. [cit. 2012-02-06]. Dostupné z: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/695/_s.155/701?l=191/1995

- provizorní aplikace umožňovala jednotlivým smluvním stranám uplatňovat legislativu, která byla platná v době jejich přístupu, i když již byla v rozporu se závazky GATT
- dvojznačnost a nejasnost pravomocí GATT, právního statusu a rozhodovacích pravomocí

Primární rozdíl mezi GATT a WTO spočívá v institucionálním uspořádání. Přestože GATT měla určité orgány financované z příspěvků smluvních stran, které zajišťovaly fungování dohody, tak nikdy nebyla institucí. Naproti tomu WTO byla od samého počátku stavěna jako mezinárodní organizace. Jak již bylo naznačeno výše, GATT tedy měla smluvní strany, kdežto WTO členské státy.

GATT 1947 se zabývala pouze obchodem se zbožím, WTO se zaměřuje i na obchod se službami a práva duševního vlastnictví.

Nedá se říci, že by GATT 1947 neměla žádný mechanismus na řešení sporů, ale systém WTO je výrazně efektivnější a obsahuje určité automatické postupy, které v původní dohodě zcela chyběly. Je ovšem nutno přiznat, že celý systém se vyvinul z bilaterálních vztahů a zkušeností v rámci GATT.

Další rozdíl spočívá v cílech, který v podstatě vyplývá z prvních dvou (rozdílný charakter a rozsah činnosti). Cíle WTO vycházejí z článku III Dohody o zřízení Světové obchodní organizace a věnuje se jim další kapitola.²¹

Jak již bylo naznačeno, GATT 1947 existoval na prozatímním základě, i když vlády ho považovaly za fakticky trvalý. Závazky z WTO jsou plné a trvalé.

Posledním důležitým rozdílem je další z předložených problémů GATT 1947. I když se jednalo o mnohostrannou dohodu, byla zejména od 70. let uzavřena řada dohod, jež zavazovaly jen státy, které se k nim přihlásily. Dohody spadající pod WTO jsou téměř výlučně mnohostranné, závazné pro všechny členy, až na čtyři výjimky. Jedná se o tzv. „vícestranné obchodní dohody“ zahrnuté v příloze 4 Dohody. Ty jsou

²¹ ROZEHNALOVÁ, Naděžda a Vladimír TÝČ. *Vnější obchodní vztahy Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 33 - 38. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 299. ISBN 978-80-210-4073-1.

závazné pouze pro ty členy WTO, které je přijaly, pro ostatní členy nezakládají žádná práva ani povinnosti. Jsou jimi:

- Dohoda o obchodu civilními letadly
- Dohoda o vládních zakázkách
- Mezinárodní dohoda o obchodu mléčnými výrobky
- Mezinárodní dohoda o obchodu hovězím masem

Jiné takové dohody v rámci Dohody o zřízení Světové obchodní organizace neexistují. Československo ani Česká republika nebyly jejich signatáři, což se nezměnilo ani podpisem Dohody 15. dubna 1994.²²

3.2. GATT 1994

Obchod se zbožím je v rámci WTO upraven více dohodami. Nejvýznamnější je Všeobecná dohoda o clech a obchodu 1994 (dále GATT 1994), která vycházela z doplněné GATT 1947. Obsahuje veškerá ustanovení dohody staré, avšak s mnohými úpravami a doplňky.²³ Dále obsahuje další ustanovení, přijatá v průběhu Uruguayského kola, zejména ustanovení týkající se výkladu a ustanovení zpřesňující. V neposlední řadě je sem řazen tzv. Marrakešský protokol ke Všeobecné dohodě 1994, který se týká listin celních koncesí a závazků členů WTO. Zásada doložky nejvyšších výhod a Paritní doložka z Všeobecné dohody 1947 byly přeneseny i do dalších dohod mimo sféru obchodu se zbožím.²⁴

3.3. Všeobecná dohoda o obchodu službami (GATS)

Kontrola pohybu služeb přes hranice je výrazně složitější, než kontrola pohybu zboží, protože pohyb služeb je na rozdíl od zboží neviditelný. Dohoda GATS (General Agreement on Trade in Services) byla uzavřena 15. dubna 1994 v marockém

²² ŠRONĚK, Ivan. *Světová obchodní organizace*. 1.vyd. Praha: VŠE, 1997, s. 21. ISBN 80-7079-080-6.

²³ CIHELKOVÁ, Eva, Jana KRÍŽOVÁ, Hana KUNEŠOVÁ a David MARTINČÍK. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 61. ISBN 80-7179-311-6.

²⁴ KUNEŠOVÁ, Hana. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 79. ISBN 80-7179-455-4.

Marrakéši jako součást Dohody o zřízení WTO. Je to mnohostranná dohoda mezi vládami členských států WTO, obsahující pevně závazná pravidla pro mezinárodní obchod službami, s cílem zvýšit tento obchod za podmínek transparentnosti a postupné liberalizace. Je to první mnohostranná dohoda tohoto druhu, která nemá předchůdce a nenavazuje na žádné dřívější ujednání. Skládá se ze tří prvků: obecný rámec obsahující základní požadavky pro všechny členy Světové obchodní organizace (WTO), vnitrostátní listiny specifických závazků ohledně přístupu na trh a nakonec přílohy stanovující zvláštní podmínky, které se mají používat v různých odvětvích.²⁵

3.3.1 Obecný rámec

Obecný rámec dohody spočívá ve všeobecné působnosti, která se vztahuje na všechna opatření členů WTO (mohou mít formu zákona, nařízení, směrnice, pravidla, rozhodnutí nebo administrativního opatření) ve všech odvětvích obchodu službami. Vyjmuta z této působnosti jsou opatření potřebná k ochraně veřejné morálky nebo k zachování veřejného pořádku, k ochraně života nebo zdraví lidí, zvířat a rostlin. Kromě toho existuje řada bezpečnostních výjimek. To ovšem za předpokladu, že taková opatření nebudou diskriminovat mezi zeměmi nebo nebudou skrytě omezovat obchod službami. Z působnosti dohody GATS jsou dočasně vyjmuty také vládní zakázky a služby, které jdou dodávány „při výkonu vládní moci“, tj. takových, které nejsou dodávány ani na komerčním základě, ani v rámci soutěže s jedním nebo více dodavateli služeb.²⁶

Nejvýznamnějšími povinnostmi členů dohody jsou:

- Zacházení podle nejvyšších výhod, podle něhož každý člen poskytne okamžitě a bezpodmínečně službám a dodavatelům služeb kteréhokoli členu zacházení ne méně příznivé, než které poskytuje obdobným službám a dodavatelům služeb kterékoli jiné země.

²⁵ Evropská unie, Přehled právních předpisů EU. [online]. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/external_trade/r11012_cs.htm

²⁶ Businessinfo.cz, oficiální portál CzechTrade: Zahraniční obchod. [online]. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-prostredi-celni-problematika/vseobecna-dohoda-o-obchodu-a-sluzbach/1000487/4828/>

- Transparentnost. Podle ní každý člen dohody zveřejní všechna obecně závazná opatření, vztahující se k dohodě GATS. Členové budou pravidelně informovat WTO o zavedení nových předpisů a jejich změnách.
- Umožnění přístupu na trh (tzv. národní zacházení), podle kterého se člen zavazuje zacházet s cizími a domácími dodavateli služeb stejným způsobem, respektive přípustné je i odlišné zacházení, ale nikoli ve prospěch domácích dodavatelů.²⁷

Kromě těchto závazků mohou členové WTO přijmout ještě tzv. „Dodatečné závazky“, které se mohou týkat různých licencí nebo kvalifikačních požadavků. Nicméně tento institut je využíván jen velmi zřídka.

3.3.2. Sektorové otázky

Různých sektorů služeb se týkají již zmíněné přílohy GATS. Tyto přílohy se snaží zohlednit specifika daných sektorů.

- Příloha o pohybu fyzických osob opravňuje vlády vyjednat specifické závazky týkající se dočasného pobytu osob na jeho území za účelem dodávání služeb. Dohoda se nevztahuje na trvalé zaměstnání ani na opatření týkající se občanství nebo pobytu.
- Příloha o službách v letecké dopravě vylučuje z působnosti GATS dopravní práva a služby vztahující se k těmto právům (zejména dvoustranné dohody o leteckých službách, které udělují práva k přistání). GATS se však vztahuje na služby v oblasti oprav a údržby letadel, prodej leteckých dopravních služeb nebo obchodování s nimi a služby v oblasti počítačového rezervačního systému.
- Příloha o finančních službách (zejména bankovní služby a pojišťovnické služby) uznává právo vlády přijmout opatření na ochranu investorů, vkladatelů a držitelů pojistek. Dohoda ze své působnosti vylučuje služby dodávané centrálními bankami.
- Příloha o telekomunikacích stanoví, že vlády musí poskytnout jakémukoli dodavateli služeb kteréhokoli jiného členu přístup k veřejným telekomunikačním sítím za přiměřených a nediskriminačních podmínek.²⁸

²⁷ KUNEŠOVÁ, Hana. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 80. ISBN 80-7179-455-4.

- Příloha o negociacích v námořních službách se vztahuje na mezinárodní námořní dopravu, pomocné služby a přístup k přístavním zařízením a k jejich používání. Jednání o liberalizaci těchto služeb skončila v roce 1996 nezdarem a byla znovu obnovena jako součást jednání o liberalizaci služeb, která byla zahájena v roce 2000 a nadále pokračují.²⁹

3.3.3. Specifické závazky

Členové WTO si sami zvolili oblasti služeb, v kterých chtěli nabídnout zpřístupnění svých trhů a naopak uvedli oblasti, kde chtěli nějakým způsobem omezit přístup na trh. K tomuto vymezení dodávky služby využívá Dohoda čtyři metody:

- cross border – dodávka služby z území jednoho člena na území jiného člena (např. bankovní služby, mezinárodní telefonní hovory).

- consumption abroad – spotřeba na území jednoho člena spotřebiteli jakéhokoli jiného člena (např. turistické služby).

- commercial presence – komerční přítomnost jednoho člena na území kteréhokoli jiného člena (např. založení pobočky banky).

- presence of natural persons – přítomnost fyzických osob člena na území jiného člena (např. pobyt manažera, specialisty, modelky, stavební projekty, atd.). Zvláště ve vztahu k rozvojovým zemím se jedná o citlivou oblast. EU nabízí těmto zemím značné ústupky, zejména pro kvalifikované zaměstnance. Tyto země to považují za nedostatečné a naopak by chtěly větší zpřístupnění pro nekvalifikované osoby. Nicméně tato problematika již není řešena v rámci GATS.³⁰

²⁸ Europa.eu, Přehled právních předpisů EU. [online]. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/external_trade/r11012_cs.htm

²⁹ Businessinfo.cz, oficiální portál CzechTrade: Zahraniční obchod. [online]. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-prostredi-celni-problematika/vseobecna-dohoda-o-obchodu-a-sluzbach/1000487/4828/>

³⁰ Světová obchodní organizace: The General Agreement on Trade in Services (GATS): objectives, coverage and disciplines. [online]. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/gatsqa_e.htm

3.3. Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (TRIPS)

Přestože mezinárodní obchod a práva k duševnímu vlastnictví spolu úzce souvisí, tak GATT 1947 tuto problematiku nijak neřešil. O otevření tohoto tématu v rámci WTO se zasloužily USA, které byly značně nespokojeny s postojem rozvojových zemí po Tokijském kole k této problematice. Ochrana duševního vlastnictví tak byla poprvé řešena až v rámci Uruguayského kola. Výsledkem bylo přijetí Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPS), která vstoupila v platnost 1. ledna 1995.

TRIPS na rozdíl od ostatních dohod nevede k liberalizaci a odstraňování překážek v mezinárodním obchodě, ale k posílení ochrany práv k duševnímu vlastnictví. Přestože nepojednává přímo o obchodních opatřeních, může mít značný vliv na hodnotu obchodovaného zboží nebo služeb, protože ta se často odvíjí od vynálezu, vzoru, nápadu nebo designu a právě to jsou hodnoty, na jejichž ochranu TRIPS směřuje.

TRIPS si však neklade za cíl komplexní úpravu této problematiky, ale zakotvuje základní úroveň ochrany, která je pro všechny členy povinná a dále ponechává prostor pro uplatnění širší ochrany v jednotlivých oblastech na svých členech. Na rozdíl od ostatních mezinárodních úmluv, upravujících duševní vlastnictví, TRIPS zahrnuje efektivní úpravu systému řešení sporů a vynucení práv obsažených v dohodě. TRIPS také často odkazuje na jiné mezinárodní dohody spravované WIPO, které jsou tím inkorporovány do práva WTO a tím závazné pro všechny členy. Jsou jimi např. Bernská úmluva na ochranu literárních a uměleckých děl 1971, Pařížská unijní úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví 1967, Římská úmluva na ochranu výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových a televizních

organizací 1961 nebo Washingtonská smlouva o duševním vlastnictví v oboru integrovaných obvodů z roku 1989.³¹

Základní část dohody formuluje obecná ustanovení a hlavní zásady, zejména v čl. 3 závazek národního zacházení, podle něhož musí být v oblasti ochrany duševního vlastnictví občanům jiných členských zemí poskytnuto zacházení ne méně výhodné, než jaké se poskytuje občanům vlastním. V čl. 4 obsahuje také doložku nejvyšších výhod, což je novinka v mezinárodních dohodách o duševním vlastnictví. Na jejím základě musí být jakákoli výhoda, kterou členská země poskytne občanům jiných zemí, poskytnuta okamžitě a bezpodmínečně občanům všech ostatních členských zemí, i kdyby takové zacházení bylo výhodnější, než jaké poskytuje občanům vlastním.³²

Další část se zabývá jednotlivými druhy práv duševního vlastnictví:

- autorská práva a práva příbuzná (čl. 9 - 14)
- ochranné známky (čl. 15 – 21)
- zeměpisná označení (čl. 22 – 24)
- průmyslové vzory (čl. 25 – 26)
- patenty (čl. 27 – 34)
- topografie integrovaných obvodů (čl. 35 – 38)
- ochrana obchodního tajemství a jiných nezveřejňovaných informací (čl. 39)³³

Všeobecné povinnosti plynoucí z dohody jsou uvedeny v části III. Je zde zejména závazek členských vlád zajistit, že práva k duševnímu vlastnictví budou účinně uplatňována, tedy inkorporovat potřebná ustanovení do právních řádů

³¹ ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Jiří VALDHANS, Zdeněk KAPITÁN, Tereza KYSELOVSKÁ, Klára SVOBODOVÁ a Dana ŠRAMKOVÁ. *Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 103 - 105. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 442. ISBN 978-80-210-5154-6.

³² KUNEŠOVÁ, Hana. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 80. ISBN 80-7179-455-4.

³³ ŠRONĚK, Ivan. *Světová obchodní organizace*. 1.vyd. Praha: VŠE, 1997, s. 23. ISBN 80-7079-080-6.

jednotlivých členů WTO. Je zde upraveno správní i trestní řízení, náhrady škody či právo inspekce a informace.³⁴

4. Základní cíle a funkce WTO

4.1. Cíle

Dohoda zřizující WTO deklaruje obdobné cíle jako GATT 1947 a jsou uvedeny v preambuli Dohody o zřízení Světové obchodní organizace:

„Strany této dohody, uznávající, že by jejich vztahy v obchodní a ekonomické oblasti měly být zaměřeny na zvýšení životní úrovně, dosažení plné zaměstnanosti a vyšší a stále rostoucí úrovně reálného důchodu a efektivní poptávky a na zvýšení výroby a obchodu zbožím a službami, což umožní optimální využití světových zdrojů v souladu s cílem trvalého rozvoje, majíce v úmyslu zároveň ochraňovat a zachovávat životní prostředí a rozvíjet prostředky k tomu určené tak, aby to bylo slučitelné s jejich potřebami a zájmy, vztahujícími se k různým úrovním ekonomického rozvoje.“³⁵

Těchto cílů má být dosaženo prostřednictvím uzavírání recipročních dohod zaměřených na podstatné snížení celních sazeb, uzavíráním recipročních dohod zaměřených na odstranění překážek obchodu a konečně uzavíráním recipročních dohod zaměřených na odstranění diskriminačního zacházení v mezinárodních obchodních vztazích. Často je nesprávně uváděno, že WTO si za cíl klade liberalizaci mezinárodního obchodu, ale liberalizace mezinárodního obchodu (odstraňování tarifních i netarifních překážek a diskriminačního zacházení) má sloužit jako nástroj k dosažení cílů WTO uvedených v preambuli Dohody. Ta mj. také zmiňuje nutnost zajistit podíl z růstu mezinárodního obchodu pro rozvojové země, a zvláště ty nejméně rozvinuté.

³⁴ ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Jiří VALDHANS, Zdeněk KAPITÁN, Tereza KYSELOVSKÁ, Klára SVOBODOVÁ a Dana ŠRAMKOVÁ. *Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 103 - 105. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 442. ISBN 978-80-210-5154-6.

³⁵ *Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace*. Marrakeš, 15. dubna 1995, s. 4

Preambule sice není právně závazná, má však značný vliv při interpretaci práva a je na ni často odkazováno.

4.2. Funkce

Funkce WTO jsou obecně vymezeny v čl. II odst. 1 Dohody o zřízení Světové obchodní organizace. „WTO bude společným institucionálním rámcem pro řízení obchodních vztahů mezi svými Členy, pokud jde o otázky spojené s dohodami a souvisejícími právními nástroji, zahrnutými do příloh této Dohody.“³⁶ Podrobně jsou pak funkce upraveny v čl. III:

- Usnadňování provádění, správu a působení Dohody o zřízení WTO a Mnohostranných obchodních dohod, podporovat uskutečňování jejich cílů a bude rovněž sloužit jako rámec pro provádění, správu a působení Vícestranných obchodních dohod, které tvoří její přílohy. Tato funkce odkazující k napomáhání při plnění závazků z mezinárodních smluv je uvedena v Dohodě na prvním místě a je považována za funkci nejdůležitější, zároveň se na ni podílí nejširší spektrum orgánů WTO.
- Vytvoření místa pro jednání mezi Členy o jejich Mnohostranných obchodních vztazích, týkajících se otázek upravených dohodami uvedenými v přílohách Dohody o zřízení WTO. Předmětem jednání mohou být záležitosti právem WTO již upravené nebo i záležitosti dosud neupravené. Od vzniku WTO tímto způsobem členové uzavřeli již několik mezinárodních obchodních dohod, např. dohody týkající se nově vzniklých problémů v oblasti rychle se rozvíjející elektronické komunikace nebo finančnictví. Některé dohody v sobě již přímo obsahují závazek členů k dalším jednáním. Je tomu tak zejména u složitých oblastí, kdy jsou členové schopni se dohodnout pouze na hlavních cílech a obsah jednotlivých bodů je upřesňován až právě na následných jednáních. Tento způsob se osvědčil např. v Dohodě o zemědělství, kdy se ukázalo jako nereálné v přiměřeném časovém horizontu uzavřít komplexní dohodu a bez tohoto postupu by jednání nejspíš zcela ztroskotala.

³⁶ *Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace*. Marrakeš, 15. dubna 1995, s. 4

- Vytvoření fóra pro řešení sporů mezi svými členy vzniklých porušením závazků plynoucích ze smluv WTO či jiným porušením práva WTO. Rychlé a efektivní řešení, kdy se člen domnívá, že byl poškozen jednáním jiného člena upřením nějaké výhody vyplývající přímo nebo nepřímo z práva WTO, je velmi podstatné, pro fungování celého systému WTO. Každý člen si musí být vědom, že nemá jen práva, ale také povinnosti. Článek 3 odst. 2 Ujednání o pravidlech řízení při řešení sporů (DSU) uvádí: „Systém řešení sporů WTO je zásadním elementem pro zajištění bezpečnosti a transparentnosti mnohostranného obchodního systému.“³⁷ Systém tak zajišťuje ochranu práv a závazků, vyplývajících pro členy z uvedených dohod a vyjasnění existujících ustanovení. Podrobněji je o této problematice pojednáno dále, ale nutno předeslat, že systém se zatím jeví jako velmi efektivní, ale orgány řešení sporů se mohou pohybovat pouze v mantinelech vymezených příslušnými dohodami.

- Sledování a provádění kontroly národních obchodních politik svých členů. Tato činnost je upravena v třetí příloze dohody o zřízení WTO s názvem Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky: „Účelem Mechanismu přezkoumávání obchodní politiky (TPRM) je přispět k tomu, aby všichni Členové více dodržovali pravidla, řád a závazky přijaté v Mnohostranných obchodních dohodách, popřípadě ve Vícestranných obchodních dohodách a tak usnadnit působení mnohostranného obchodního systému, umožňující vyšší transparentnost a porozumění obchodní politice a obchodním praktikám Členů. Mechanismus přezkoumávání tak umožňuje pravidelné kolektivní zvážení a zhodnocení celého spektra obchodní politiky a obchodních praktik jednotlivých Členů a jejich dopad na působení mnohostranného obchodního systému. Není však zamýšlen, aby sloužil jako základ pro dodržování specifických závazků, vyplývajících z dohod nebo pro postupy při řešení sporů nebo aby Členům ukládal nové závazky v oblasti obchodní politiky.“³⁸ Přezkoumávání probíhá tím způsobem, že se vyhotoví dvě zprávy, jednu připraví člen, kterého se přezkum týká a druhou

³⁷ *Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace.: Příloha č. 2, Ujednání o pravidlech řízení při řešení sporů.* Marrakeš, 15. dubna 1995, s. 341.

³⁸ *Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace.: Příloha č. 3, Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky.* Marrakeš, 15. dubna 1995, s. 365.

sekretariát WTO, samotný přezkum má na starosti Orgán pro přezkoumávání obchodní politiky (TPRB – Trade Policy Review Body), ve skutečnosti to je Generální rada, která pouze působí pod jiným názvem.

- Spolupráce s ostatními mezinárodními organizacemi (dle čl. III odst. 5 Dohody o zřízení WTO zejména s Mezinárodním měnovým fondem a Mezinárodní bankou pro obnovu a rozvoj a jejich přidruženými institucemi). Mezi sekretariátem WTO a těmito institucemi by měla probíhat zejména výměna důležitých informací a konzultace. V rámci Uruguayského kola byly s podobnou tematikou také přijaty „Deklarace k přínosu Světové obchodní organizace k dosažení větší propojenosti a ve vytváření globální ekonomické politiky“ a „Deklarace o vztazích Světové obchodní organizace s Mezinárodním měnovým fondem“. Vztahy k ostatním organizacím je i název článku V Dohody o zřízení WTO. Dle něj „Generální rada uzavře vhodná ujednání o účinné spolupráci s jinými mezivládními a nevládními organizacemi, které vyvíjejí činnost, vztahující se k činnosti WTO.“³⁹

- Provádění technické pomoci a školení v rozvojových zemích (není výslovně uvedeno v čl. III Dohody, je však za funkci WTO obecně uznáváno). Tato funkce WTO je určena rozvojovým zemím a má přispět k jejich vyšší znalosti problematiky spojené s mezinárodním obchodem a používáním vhodných obchodních politik a následně k jejich většímu zapojení do samotného obchodu. Pomoc může být poskytována vyspělými zeměmi na bilaterální bázi nebo sekretariátem WTO na základě multilaterálního.⁴⁰

5. Základní principy

Základní zásadou pro rozhodování všech orgánů v rámci WTO je konsensus. Jednomyslná shoda všech přítomných členů se uplatňuje u většiny rozhodnutí. Existují

³⁹ *Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace*. Marrakeš, 15. dubna 1995, s. 7

⁴⁰ ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Jiří VALDHANS, Zdeněk KAPITÁN, Tereza KYSELOVSKÁ, Klára SVOBODOVÁ a Dana ŠRAMKOVÁ. *Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 51 - 57. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 442. ISBN 978-80-210-5154-6.

však výjimky, u kterých stačí pouhá většina hlasů. Např. u výkladů mnohostranných dohod postačí tříčtvrtinová většina. Zrovna tak tomu je u výjimky z plnění povinností kteréhokoli člena podle mnohostranné dohody. Pokud jde o změnu v mnohostranných obchodních dohodách, pak je vyžadována většina dvoutřetinová nebo souhlas všech členů bez hlasování. A konečně, u přijímání nových členů také není třeba konsensus, ale rozhoduje Konference ministrů dvoutřetinovou většinou. Každá země má jeden hlas, všechny státy si jsou rovny, bez ohledu na jejich podíl na mezinárodním obchodu.⁴¹

Na základních principech je postavené celé právo a politika WTO. Mají jednotlivým členům zajistit stejné podmínky k realizaci svých obchodních záměrů. Tyto principy se ve více či méně upravené podobě prolínají celým systémem WTO. Na tomto místě je nutné podotknout, že předkládané rozdělení principů není jediné, nicméně pravděpodobně nejrozšířenější. Někteří autoři používají dělení odlišné, např. předvídatelnost a transparentnost považují za samostatné principy nebo neuznávají princip liberalizace. Nicméně v konečném důsledku, bez ohledu na dělení, obsahují stejnou materii a liší se pouze v nepatrných částech. Základními principy tedy jsou:

- nediskriminační zacházení (princip doložky nejvyšších výhod a národního zacházení)
- předvídatelnost a transparentnost
- rozvojový princip (podpora rozvoje a ekonomických reforem)
- fair-play obchodování (obrana před nečestnými obchodními praktikami)
- liberalizace⁴²

5.1. Nediskriminace

Nové dohody, které byly uzavřeny po Uruguayském kole, jsou založeny na stejných principech nediskriminace jako GATT 1947. Požadavek nediskriminace je

⁴¹ ŠTĚRBOVÁ, Ludmila. *Aktuální otázky vývoje Světové obchodní organizace*. Vyd. 1. V Praze: Vysoká škola ekonomická, 2001. Aktuální otázky mezinárodního obchodu. ISBN 80-245-0210-0.

⁴² SVATOŠ, Miroslav. *Zahraniční obchod: teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 60. ISBN 978-80-247-2708-0.

zahrnut již v preambuli Dohody o zřízení WTO. Konkrétně se jedná o všeobecnou doložku nejvyšších výhod (most-favoured-nation treatment – MFN, která je obsažena v článku I GATT 1947, ale explicitně i v článku II GATS a článku IV TRIPS) a národní zacházení (national treatment - NT).

5.1.1. Doložka nejvyšších výhod

Režim nejvyšších výhod byl znám již dávno před vznikem GATT 1947. Počátky lze spatřovat na přelomu 11. a 12. století, kdy feudální páni garantovali různým obchodníkům obdobná práva. Stejný režim následně vznikl i mezi státy. Během 15. století dochází k uzavírání bilaterálních obchodních dohod, které obsahují doložku nejvyšších výhod. Ve feudální době byla vyhlášovaná jednostranně, kdežto nyní se jedná o dohodu dvou stran. V této podobě se doložka aplikovala až do poloviny 18. století a jde o tzv. nepodmíněnou doložku nejvyšších výhod. Nepodmíněná znamená, že pokud jedna strana dohody poskytla třetí straně nějaké výhody, automaticky je poskytne i druhé smluvní straně bez jakékoli kompenzace. Od poloviny 18. století se aplikuje tzv. podmíněná doložka nejvyšších výhod, kdy pokud druhá strana má o takové výsady zájem, musí poskytnout odpovídající kompenzace. K znovuzrození bezpodmínečné doložky nejvyšších výhod dochází v devatenáctém století. Kontinentální Evropa byla v té době stále ovlivněna merkantilismem, velký průlom nastává až v roce 1860 uzavřením tzv. Cobden-Chevalier Treaty mezi Velkou Británií a Francií. Tato smlouva se stala vzorem pro uzavírání obdobných smluv po celé Evropě.⁴³

Doložka nejvyšších výhod je definována hned v prvním článku Všeobecné dohody o clech a obchodu 1947. „Pokud jde o cla a jakékoliv dávky, ukládané při dovozu nebo vývozu nebo v souvislosti s dovozem nebo vývozem nebo ukládané při mezinárodních převezech platů za dovoz a vývoz, dále pokud jde o způsob vybírání takových cel a dávek, pokud jde o pravidla a formality souvisící s dovozem a vývozem

⁴³ YANAI, Akiko. *The functioning of the MFN clause in the Global Trading System: Working Paper No.3*. APEC STUDY CENTER, 2002. Dostupné z: http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Apec/pdf/2001_15.pdf

a pokud jde o všechny věci, o kterých se zmiňují odstavce 1 a 2 článku III, jakákoli výhoda, přednost, výsada či osvobození, poskytnuté kteroukoli smluvní stranou jakémukoli výrobku pocházejícímu z kterékoli země nebo tam určenému, budou ihned a bezpodmínečně poskytnuty stejnému výrobku pocházejícímu z území všech ostatních smluvních stran nebo tam určenému.“⁴⁴

Podstata MFN spočívá ve skutečnosti, že členové WTO nediskriminují nebo nezvýhodňují jiné státy v rámci své obchodní politiky. Jinými slovy, že žádnému státu neposkytují výhody nebo zacházení, které by zároveň neposkytovali všem ostatním členům. Zavedení režimu všeobecné doložky nejvyšších výhod podporují ekonomické i politické důvody. Z ekonomických zmiňme alokační efektivitu, minimalizace transakčních nákladů a vládních intervencí. Z politických je asi nejdůležitější široká ekonomická integrace a globalizace, která vede k značnému omezení konfliktů, které by vznikaly uvnitř různých uskupení států. Nesporný přínos nepodmíněného režimu nejvyšších výhod nemůže zcela zakrýt nevýhody, které s sebou přináší. V první řadě se jedná o problém tzv. „černého pasažéra“. Výhody dohodnuté v bilaterálních smlouvách může využívat jakýkoli třetí stát, na který se vztahuje nepodmíněná doložka nejvyšších výhod, aniž by sám nějaké poskytl. To může mít za následek výrazné zpomalení celosvětové liberalizace, jelikož státy nejsou motivovány k dalšímu snižování sazeb a mohou vyčkávat na kroky ostatních. A naopak aktivní státy nedosáhnou zdaleka takových výsledků, jako kdyby se liberalizace účastnily všechny státy. Problém byl částečně řešen systémem výjimek a částečně změnou systému vyjednávání v rámci GATT.⁴⁵

Vedle toho, že MFN je vypověditelná (v minulosti např. USA vůči zemím komunistického režimu, mj. i Československu), tak obsahuje i řadu výjimek. Obě tyto skutečnosti omezují její faktické uplatňování a potlačují význam MFN ve prospěch nástrojů obchodní politiky stanovených v rámci preferenčních obchodních dohod

⁴⁴ 59/1948 Sb. o prozatímní platnosti Všeobecné dohody o clech a obchodu: článek I. [online]. [cit. 2012-02-28]. Dostupné z: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/_s.155/699/place

⁴⁵ JACKSON, John Howard. *The jurisprudence of GATT and the WTO: insights on treaty law and economic relations*. New York: Cambridge University Press, 2000, 34 - 86. ISBN 0-521-62056-2.

(preferential trade agreements). Jedná se o regionální obchodní dohody (regional trade agreements – RTA), na základě kterých jsou vytvářeny zóny volného obchodu, dohody o ekonomické integraci (economic integration agreements) nebo celní unie (custom unions).⁴⁶ Obecně však platí, že za oprávněné výjimky jsou považovány pouze ty, které byly oficiálně oznámeny WTO. Navíc za předpokladu, že dané RTA budou mít jen rozumnou časovou a věcnou platnost, protože odstranění překážek a postupná liberalizace mezinárodního obchodu by se měla vztahovat na veškerý mezinárodní obchod.⁴⁷

Mimo zmíněných RTA patří mezi výjimky z MFN poskytování jednostranných nerekipročních obchodních preferencí rozvojovým zemím v rámci Všeobecného systému celních preferencí (Generalized System of Preferences – GSP), použití ochranných obchodních opatření dle pravidel WTO (antidumpingová a vyrovnávací cla, obranná opatření proti nedovoleným překážkám obchodu a ochranná opatření, tzv. „safeguards“).⁴⁸

5.1.2. Národní režim

Druhým základním principem nediskriminace je režim národního zacházení, který je obsažen v článku III GATT 1947: „Smluvní strany uznávají, že vnitřní daně a ostatní vnitřní dávky jakož i zákony, úpravy a předpisy týkající se prodeje, nabízení na prodej, nákupu, dopravy, distribuce anebo používání výrobků a vnitřní kvantitativní úpravy, předpisující míchání, zpracování anebo používání výrobků v určitém množství

⁴⁶ CIHELKOVÁ, Eva. *Mezinárodní ekonomie II*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, 14 - 19. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-054-6.

⁴⁷ 59/1948 Sb. o prozatímní platnosti Všeobecné dohody o clech a obchodu: článek XXIV. [online]. [cit. 2012-02-28]. Dostupné z: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/_s.155/699/place

⁴⁸ KALÍNSKÁ, Emilie. *Mezinárodní obchod v 21. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 107 - 108. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-3396-8.

anebo v určitém poměru, nemají být uplatňovány na dovážené či domácí výrobky způsobem, jímž by se poskytovala ochrana domácí výrobě.⁴⁹

Ustanovení zajišťuje stejné zacházení se zbožím pocházejícím ze smluvních států dohody, jako se zbožím domácím. Nicméně stejně, jako u režimu nejvyšších výhod, zde existuje celá řada výjimek. Velká část jich je pro oba režimy společná. Je třeba zmínit výjimku při vládních zakázkách, kdy zboží není určeno k dalšímu prodeji nebo zpracování. Dále podporu domácích výrobců, pokud jsou v souladu s článkem III GATT 1947 a podpory uskutečňované skrze vládní nákupy domácích produktů.⁵⁰ Z režimu národního zacházení jsou vyňaty také nouzová opatření, při dovozu některých výrobků (článek XIX), všeobecné výjimky (XX) a výjimky související s národní bezpečností (XXI).

5.2. Předvídatelnost a transparentnost

K předvídatelnosti a do značné míry i k transparentnosti a stabilitě systému přispívá v první řadě pravidelné přezkoumávání obchodních politik členů WTO. Mechanismus pro přezkoumávání obchodní politiky (Trade Policy Review Mechanism – TPRM) má přispět k tomu, aby členové dodržovali pravidla a závazky, které si sjednali v mnohostranných obchodních dohodách. Obdobný mechanismus existoval od roku 1989 již v rámci GATT, v Dohodě o zřízení WTO byl pouze upřesněn a zakotvena jeho trvalost. Drobnou vadou na kráse je fakt, že mechanismus je sice nastaven na relativně přesné a objektivní zhodnocení dané obchodní politiky, bohužel již však není schopen vynutit nápravu v případě zjištění nedostatků. Obchodní politiky všech zemí prověřuje k tomu určený Orgán pro přezkoumávání obchodní politiky (Trade Policy Review Body – TPRB). Prověřuje všechny země a to podle předem daného klíče. Čtyři největší účastníci mezinárodního obchodu (USA, Kanada, EU a

⁴⁹ Předpis č. 59/1948 Sb.: Vládní vyhláška, kterou se uvádí v prozatímní platnost Všeobecná dohoda o clech a obchodu ze dne 30. října 1947.: Článek III. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-59>

⁵⁰ BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Cenová regulace z pohledu tuzemské, komunitární a mezinárodní úpravy a ochrany investic*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2008, 29 - 31. ISBN 978-80-7208-676-4.

Japonsko) podstupují zkoumání každé dva roky. Dalších 16 zemí každé čtyři roky a ostatní země každých šest let. Přezkoumávání probíhá v širším ekonomickém a politickém kontextu dané země. TPRB vyhodnotí působení TPRM nejpozději do 5 let po vstupu Dohody o zřízení Světové obchodní organizace v platnost a každý rok připraví přehled vývoje faktorů mezinárodního obchodního prostředí. Kontroly zatím ukázaly, že vyspělé státy dodržují pravidla a otevírají své trhy v dohodnuté míře, ale mají tendenci chránit si svá nejdůležitější odvětví jako např. zemědělství nebo textilní a oděvní průmysl.⁵¹ Více o TPRM viz kapitola 4. 2. Funkce.

Hlavním obsahem mezinárodních obchodních dohod je stanovení závazných maximálních úrovní celních tarifů, tzv. vázaných tarifů. Nad tuto hodnotu nesmějí členské země cla zvyšovat, a pokud by k tomu přesto došlo, tak jim vzniká povinnost kompenzovat ztráty vzniklé dovozcům. Jedná se o mechanismus velice podobný náhradě škody tak, jak ji známe z tuzemského práva. Stát by tedy nehradil pouze rozdíl mezi vázaným tarifem a tarifem uplatňovaným, ale i škodu, která by dovozci vznikla v důsledku neprodání zboží, jelikož nebyl konkurenceschopný. Obrovské množství dovozců a složitost případů s nejasným výsledkem otevírají možnost značných finančních ztrát pro jednotlivé státy. Opatření by tedy mělo působit preventivně i represivně zároveň. Před Uruguayským kolem byl podíl vázaných tarifů ve vyspělých zemích 78% (v rozvojových 21%), po úspěšných jednáních v tomto kole se podíl zvýšil na 99% (resp. 73%), v případě zemědělských výrobků dokonce na 100%.⁵² Samozřejmě stejně jako u jiných pravidel GATT, GATS a další dohody obsahují výjimky z vázaných tarifů. Předvídatelnost a transparentnost může být do jisté míry také omezena uplatňováním ochranných opatření.

⁵¹ MAJEROVÁ, Ingrid a Pavel NEZVAL. *Mezinárodní ekonomie v teorii a praxi*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011, s. 188. Vysokoškolské učebnice (Computer Press). ISBN 978-80-251-3421-4.

⁵² RITSCHELOVÁ, Iva a Pavel NEZVAL. *Liberalizace obchodu s environmentálním zbožím a službami: trendy v České republice*. Vyd. 1. Praha: Linde, 2009, 21 - 22. Vysokoškolské učebnice (Computer Press). ISBN 978-80-7201-797-3.

Transparentnost lze ale také chápat jako povinnost členských států uveřejňovat předpisy, soudní rozhodnutí a další dokumenty. Tyto povinnosti jsou stanoveny přímo v čl. X Všeobecné dohody o clech a obchodu, čl. III GATS a dalších.

5.3. Rozvojový princip

Když se formulovala Všeobecná dohoda o clech a obchodu 1947, tak jednou z hlavních myšlenek byla právní rovnost všech států, bez ohledu na jejich velikost, ale také stupeň rozvinutosti a ekonomickou situaci. Dnes však téměř dvě třetiny členů tvoří rozvojové země, i když jejich vyčlenění a rozdělení do jednotlivých skupin je složité a hranice jsou často neostře a neustále se vyvíjí. Již během prvních let existence Dohody přišly tyto státy s obavami, že nebudou schopny v plné míře využít výhody nového obchodního systému a žádaly určitá zvýhodnění přístupu na vyspělé trhy, ochranu trhů svých a stabilizaci cen komodit. V mezinárodním obchodě jsou často rozvojovým zemím poskytovány výhodnější podmínky na úkor zemí rozvinutých a nejedná se pouze o GATT, respektive o WTO, ale i o další organizace, např. OSN, Světovou banku, OECD, Mnohostranná agentura pro investiční záruky pojišťuje investice právě v rozvojových zemích a mnoho dalších. Kromě institucí poskytují značnou podporu i jednotlivé bohaté země. Někdy se hovoří o tzv. pozitivní diskriminaci, neboť dochází k porušení zásady reciprocity. Na základě tlaku těchto zemí byl původní text GATT 1947 doplněn o část IV týkající se obchodu a rozvoje. Zvláštní a odlišné zacházení (Special and differential treatment – SDT) je název režimu, který se na rozvojové země vztahuje. Tyto výhody mohou mít formu delšího implementačního období, beztarifní přístup na trh či závazek vyspělých zemí, že při přijímání ochranných opatření budou brát ohled na ekonomické zájmy rozvojových zemí.⁵³

⁵³ ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Jiří VALDHANS, Zdeněk KAPITÁN, Tereza KYSELOVSKÁ, Klára SVOBODOVÁ a Dana ŠRAMKOVÁ. *Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 142 - 143. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 442. ISBN 978-80-210-5154-6.

Preferenční přístup na trh opravňuje vývozce z nejméně rozvinutých zemí, aby platily nižší cla, popřípadě, aby měly zcela bezcelní a bezkvótní přístup na trh. Rozlišujeme Všeobecný systém preferencí (Generalized System of Preferences, GSP), kterým rozvinuté země udělují preferenční přístup na trh rozvojovým zemím a Globálního systém tržních preferencí (Global System of Trade Preferences, GSTP), kterým rozvojové země udělují preferenční přístup na trh jiným rozvojovým zemím. Přínos, který preferenční přístup rozvojovým zemím přináší, záleží zejména na rozdílu zvýhodnění, který vývozce obdrží oproti vývozcům z jiných zemí.⁵⁴

Všechny tyto kroky by měly zabránit dalšímu rozevírání pomyslných nůžek mezi bohatými a chudšími zeměmi a pokusit se tak o překonání propastného rozdílu, který v současné době mezi některými státy existuje. Důvodů existuje celá řada, zejména ekonomické, politické a sociální. Někteří autoři považují postavení rozvíjejících zemí za tak specifické, že hovoří o samostatném mezinárodním rozvojovém právu. Podle těchto autorů právo vychází ze dvou zásad, práva rozvojových zemí na rozvoj a povinnosti solidarity. Leč ani jedna z těchto zásad není právně závazná, tak jsou obecně přijímány a aplikovány.⁵⁵

Zájmy rozvojových zemí by měly být zohledňovány i v průběhu dalších jednání. Doha Round (viz kapitola 9.1.) bývá také nazýváno jako kolo rozvojové (Development Round).

5.4. Fair-play obchodování

Fair-play obchodování (nebo někdy také zásada konkurence) spočívá v potírání nekalých obchodních praktik, jako je dumping, obchodní bariéry nebo nepovolené veřejné podpory poskytované vývozcům. Pravidla vyplývající z této zásady státům umožňují za splnění určitých podmínek, aby na takové praktiky reagovaly ochranným,

⁵⁴ SÝKORA, Jiří. Nejméně rozvinuté země v mezinárodním společenství a jejich postup ke splnění rozvojových cílů milénia. s. 92 - 96. ISSN Acta Oeconomica Pragensia, roč. 16, č. 4, 2008. Dostupné z: www.vse.cz/polek/download.php?jnl=aop&pdf=139.pdf

⁵⁵ BALAŠ, Vladimír a Pavel ŠTURMA. *Kurs mezinárodního ekonomického práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1997, s. 52 - 54. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-7179-150-4.

resp. odvetným opatřením. Takové opatření má primárně kompenzovat nepříznivé dopady domácím výrobcům, ale působí i preventivně a vysílá určitý signál ostatním členům, že takové praktiky nejsou správné a dotčený stát bude svou ekonomiku povolenými prostředky hájit. Proti případnému zneužití se stát vývozce, proti jehož výrobkům byla ochranná opatření uplatněna, může bránit napadnutím takového opatření.⁵⁶

Dumping a obrana proti němu je upravena v samostatné mnohostranné úmluvě a v článku VI GATT 1994. Smluvní strany uznaly, že „dumping, jímž se zboží jedné země uvádí na trh druhé země za cenu nižší, než je jeho normální hodnota, je zavrženíhodný, působí-li, nebo hrozí-li způsobit podstatnou újmu výrobnímu odvětví existujícímu na území smluvní strany, nebo zdržuje-li citelně vybudování domácího výrobního odvětví. Výrobek je považován za uváděný na trh dovozní země za cenu nižší, než je jeho normální hodnota, jestliže cena výrobku vyváženého z jedné země do druhé je nižší než při běžném obchodu srovnatelná cena obdobného výrobku, určeného pro spotřebu ve vývozní zemi, nebo jestliže není takové domácí ceny, je nižší než buď nejvyšší srovnatelná cena obdobného výrobku při jeho vývozu do některé třetí země při běžném obchodu, nebo výrobní náklady tohoto výrobku v zemi původu, zvýšené o přiměřenou přírážku za prodejní výlohy a zisk. V jednotlivých případech je třeba příslušně přihlídnout k rozdílům v podmínkách a způsobu prodeje, k rozdílům ve zdanění a k jiným rozdílům ovlivňujícím porovnatelnost cen. Za účelem vyrovnání nebo zabránění dumpingu může smluvní strana uvalit na kterýkoli dumpingový výrobek antidumpingové clo nepřevyšující dumpingové rozpětí u tohoto výrobku.“⁵⁷

Pokud je dovážené zboží zvýhodňováno subvencí, která je v rozporu s Dohodou o subvencích a vyrovnávacích opatřeních, může být na toto zboží uvaleno vyrovnávací clo. Používání vývozních subvencí se velmi rychle stalo jedním

⁵⁶ KALÍNSKÁ, Emilie. *Mezinárodní obchod v 21. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 109. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-3396-8.

⁵⁷ www.pravnipredpisy.cz: Všeobecná dohoda o clech a obchodu 1994. [online]. [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1995/191995/Sb_191995_-----_.php

z nejhojněji používaných nástrojů obchodní politiky, ale zároveň nástrojem velmi sporným a diskutovaným. Původní text GATT 1947 nezakazoval používání vývozních subvencí, pouze zde byl požadavek notifikace takové podpory. Mezinárodní právo dnes rozlišuje tři druhy subvencí – zakázané, napadnutelné a nenapadnutelné neboli povolené. Současná úprava je opět v samostatných smlouvách a v článku VI GATT 1994. „Vyrovňovací cla z výrobků pocházejících z území kterékoli smluvní strany, dováženého na území kterékoli jiné smluvní strany, nebude vybíráno vyšší částkou, než je odhadnutá prémie nebo subvence, o níž bylo zjištěno, že byla přímo nebo nepřímo poskytnuta na zhotovení, výrobu nebo vývoz takového výrobku v zemi původu nebo vývozu včetně jakékoli zvláštní subvence poskytnuté na dopravu tohoto zboží. Výrazem "vyrovňovací clo" se rozumí zvláštní clo vybírané za účelem vyrovnání jakékoliv prémie nebo subvence, jež byla přímo nebo nepřímo poskytnuta na zhotovení, výrobu nebo vývoz jakéhokoli zboží. Žádný výrobek území kterékoli smluvní strany, dovážený na území kterékoli jiné smluvní strany, nebude podroben antidumpingovému nebo vyrovnávacímu clu jen proto, že byl osvobozen od cel nebo daní, ukládaných na odborný výrobek určený k spotřebě v zemi původu nebo vývozu, nebo proto, že taková cla nebo daně byly vráceny. Stejně tak žádný výrobek území kterékoli smluvní strany, dovážený na území kterékoli jiné smluvní strany, nebude podroben současně antidumpingovému i vyrovnávacímu clu, aby bylo čeleno stejnému případu dumpingu nebo vývozního subvencování.“⁵⁸

5.5. Liberalizace

Princip liberalizace byl již dostatečně popsán výše a je jednou z nejvyšších priority WTO. Jeho hlavním projevem je snižování celních sazeb a rušení překážek mezinárodního obchodu. Tato činnost probíhá v rámci tzv. kol jednání. V současnosti probíhají jednání na základě Ministerské deklarace z Doha (tzv. Doha Development

⁵⁸ www.pravnipredpisy.cz: Všeobecná dohoda o clech a obchodu 1994. [online]. [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1995/191995/Sb_191995_-----_.php

Agenda – DDA), která byla přijata v roce 2001. Mezi body jednání je již tradičně snižování tarifů a další liberalizace obchodu se zbožím a službami.⁵⁹

Když se mluví o liberalizaci, tak se často zapomíná na jednu oblast a tou jsou investice. Jedním ze způsobů snižování překážek mezinárodního obchodu může být liberalizace investic a naopak, větší liberalizace obchodu může vést k nárůstu objemu investic. V rámci Uruguayského kola taky byla nově sjednána Dohoda o obchodních aspektech investičních opatření (Agreement on trade-related investment measures – TRIMS). Posláním této dohody je přimět členy k otevřené investiční politice a odradit od restriktivních omezení zahraničního kapitálu.

6. Struktura WTO

Struktura Světové obchodní organizace je upravena v článku IV Dohody o zřízení WTO, která vznikla 1. ledna 1995 a od této doby mají původní orgány GATT poprvé výslovné zakotvení v rámci WTO. Samotná GATT neměla institucionální základ a tento nedostatek řešila dočasně pomocí orgánů OSN.

Od roku 2005 v čele organizace stojí generální ředitel Pascal Lamy, který je jmenován na čtyřleté období, v září 2009 byl znovujmenován na další období.⁶⁰ Hlavním řídicím orgánem je Konference ministrů složená ze zástupců všech členů, která se schází každé dva roky. Každodenní práci organizace řídí Generální rada, jejích jednání se účastní zpravidla pracovníci stálých zastoupení členských států v Ženevě. Generální rada pod sebou sdružuje pracovní orgány WTO, které se zabývají jednotlivými oblastmi obchodu.⁶¹ Za určitých podmínek vykonává Generální rada funkce Orgánu pro řešení sporů a Orgánu pro přezkoumávání obchodní politiky.

⁵⁹ RITSCHELOVÁ, Iva a Pavel NEZVAL. *Liberalizace obchodu s environmentálním zbožím a službami: trendy v České republice*. Vyd. 1. Praha: Linde, 2009, s. 22. Vysokoškolské učebnice (Computer Press). ISBN 978-80-7201-797-3.

⁶⁰ Světová obchodní organizace: WTO Director-General: Pascal Lamy. [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/thewto_e/dg_e/dg_e.htm

⁶¹ KUNEŠOVÁ, Hana. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 79. ISBN 80-7179-455-4.

Konference ministrů a Generální rada mohou jako jediné orgány provádět výklad Dohody o zřízení WTO a mnohostranných dohod.⁶²

Pracovní orgány jsou např. Rada pro obchod se zbožím, Rada pro obchod se službami, Rada pro obchodní aspekty práv k duševnímu vlastnictví. Výkonnými orgány jsou jednotlivé výbory a pracovní skupiny, které se zabývají jednotlivými specializovanými součástmi obchodu (např. výbory pro zemědělství, pro přístup na trh, sanitární a fyto-sanitární opatření, technické překážky obchodu, subvence a vyrovnávací opatření, antidumping, celní hodnocení, pravidla původu zboží, licence, investiční opatření a ochranná opatření, pro obchod a rozvoj a další.⁶³

6.1. Konference ministrů

Vrcholným orgánem Světové obchodní organizace je Konference ministrů, která se skládá ze zástupců všech členských zemí, většinou ministrů. Je řídicím orgánem WTO, který je odpovědný za stanovení strategického směru organizace a dělá všechna konečná rozhodnutí ve věcech Mnohostranných obchodních dohod. Konference ministrů se schází nejméně jednou za dva roky (bylo porušeno v roce 2007). I když se za určitých okolností může hlasovat, rozhoduje se zpravidla na základě konsensu, což je proces, který může být někdy velmi obtížný, zejména v orgánu složeného z tolika velmi odlišných členů.⁶⁴

Dosud se uskutečnily následující Konference ministrů:

1. konference, Singapur 1996

Zabývala se problematikou úlohy WTO, regionálními dohodami, přístupy dalších členů, prováděním dohod a ujednání vzniklých během Uruguayského kola, obchodem s textílem a rozvojovými aspekty. Otevřela nová, později tzv. singapurská témata:

⁶² Ministerstvo životního prostředí. [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/organy_wto

⁶³ Businessinfo.cz, oficiální portál CzechTrade: Zahraniční obchod. [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-prostredi-celni-problematika/zakladni-informace-k-wto-a-dda/1000487/39073/>

⁶⁴ Environment and Trade: A Handbook: The basics of the WTO. [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z: http://www.iisd.org/trade/handbook/3_1.htm

vztah obchodu a investic, obchodu a hospodářské soutěže, usnadňování obchodu a veřejné zakázky. Odsouhlasila uzavření Dohody o obchodu s informačními technologiemi a rozšíření položek bezcelně obchodovaných léčiv.

2. konference, Ženeva 1998

Byla spojena s oslavami 50. výročí založení GATT, potvrdila cíle, závazky a rozsah další práce WTO. Byly zde položeny základy budoucích mnohostranných jednání. Samostatná deklarace se týkala elektronického obchodu.

3. konference, Seattle 1999

Konference skončila neúspěšně, nepodařilo se zahájit nové kolo mnohostranných jednání.

4. konference, Dohá 2001

Byla přijata tzv. Rozvojovou agenda z Dohá, která odstartovala nové kolo mnohostranných jednání. Jak již bylo zmíněno, jednání je ovlivněno snahou prohloubit integraci rozvojových zemí do mezinárodního obchodu.

5. konference, Cancún 2003

Mělo zde být zhodnoceno dosavadní jednání, ale konference skončila neúspěchem, jediným podstatným výstupem bylo prodloužení jednání dle podkladů z Dohá.

6. konference, Hongkong 2005

Očekávalo se přijetí modalit pro dokončení jednání o Rozvojové agendě z Dohá, opět neúspěšně. Byla pouze přijata Deklarace ministrů, která popisuje dosažené výsledky a průběžný stav jednání a umožňuje pokračovat v mnohostranných jednáních na dříve přijatých zásadách.

7. konference, Ženeva 2009

Od konání konference v Hongkongu v prosinci 2005, která předcházela konferenci v Ženevě, uplynuly téměř čtyři roky a nikoli dva, jak by tomu mělo být dle Dohody o zřízení WTO. Z tohoto důvodu byla konference v Ženevě spíše formalitou a kvůli nepřekonatelným rozporům ohledně Rozvojového programu z Doha nezahrnovala

konference mnohostranné jednání. Její přínos lze spatřovat v jednání na bilaterální úrovni, která během konference probíhala.⁶⁵

8. konference, Ženeva 2011

Zatím poslední ministerská konference proběhla 15. – 17. prosince 2011 v Ženevě. Mezi největší přínosy patří další otevření trhů veřejných zakázek, vstup nových členů (Rusko, Černá Hora, Samoa, Vanuatu), posílení boje proti protekcionismu nebo balíček rozhodnutí ve prospěch nejméně rozvinutých členů konference. Ekonomicky nejvýznamnějším výsledkem konference jsou určitě přínosy Dohody o veřejných zakázkách, které lze vyčíslit na 80 až 100 miliard amerických dolarů ročně. Přístup na své trhy zlepšilo všech 42 členů dohody. Ministerská konference také přijala balíček rozhodnutí ve prospěch nejméně rozvinutých zemí. Za nejvýznamnější lze považovat otevření trhu rozvinutých zemí v oblasti služeb. V souvislosti s pokračující ekonomickou krizí dominovala na Konferenci obava z nové vlny protekcionismu. Podle analýz Světové obchodní organizace by odstranění všech opatření bránících obchodu ušetřilo až 800 miliard dolarů. Konference bohužel nepřijala žádné konkrétnější závěry pro další jednání o mnohostranné liberalizaci obchodu, tedy o Rozvojové agendě z Dohá.⁶⁶

6.2. Sekretariát a rozpočet

Sekretariátu se věnuje poměrně stručný článek VI Dohody o zřízení WTO. K dnešnímu dni má 629 zaměstnanců, včetně generálního ředitele, kterým je již druhé volební období Pascal Lamy z Francie (pro zajímavost, téměř třetina současných zaměstnanců je z Francie). Úlohou sekretariátu je poskytovat vysoce kvalitní, nezávislou podporu členským vládám ve všech činnostech, které jsou prováděny

⁶⁵ Ministerstvo průmyslu a obchodu: Přehled uskutečněných Konferencí ministrů WTO. [online]. [cit. 2012-03-08]. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument7896.html>

⁶⁶ Stálé zastoupení České republiky při Evropské unii: Konference WTO otevřela trhy veřejných zakázek. [online]. [cit. 2012-03-08]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/representation_brussels/cz/udalosti_a_media/ministerska_konference_wto_otevrela_trhy.html

organizací. Sekretariát by měl být profesionální a zcela nezávislý na jednotlivých vládách, jeho činnost je čistě mezinárodní. Sídlo má v budově WTO v Ženevě. Vzhledem k tomu, že rozhodnutí mohou přijímat pouze členové, tak samotný sekretariát nemá žádné rozhodovací pravomoci. Jeho hlavní úkoly jsou dodávat technickou a odbornou podporu pro rady a výbory, poskytovat technickou pomoc rozvojovým zemím, sledovat a analyzovat vývoj světového obchodu, poskytovat informace veřejnosti a médiím a organizovat ministerské konference. Sekretariát má také některé funkce při řešení sporů a radí vládám, které usilují o členství ve WTO. Zaměstnanci jsou převážně právníci a ekonomové se specializací na mezinárodní obchod. V současné době je aparát složen z téměř 70 národností. Jednacímí jazyky jsou angličtina, francouzština a španělština.⁶⁷

Většina rozpočtových příjmů pochází od 153 členů Světové obchodní organizace. Ty jsou stanoveny dle vzorce na základě jejich podílu na mezinárodním obchodu. Ostatní příjmy pochází z pronájmu a prodeje publikací. WTO také řídí řadu svěřeneckých fondů. Ty se používají na podporu nejméně rozvinutých a rozvojových zemí. Celkový rozpočet na rok 2012 je 196 003 900 Švýcarských franků.⁶⁸

6.3. Členská základna

Přijímací procedura WTO je pro každou kandidátskou zemi unikátní, podmínky přístupu jsou závislé na fázi hospodářského vývoje země a současném stavu mezinárodního obchodu. Tento proces trvá v průměru přibližně pět let, ale může trvat i déle, pokud země není plně připravena nebo to neumožňuje politická situace. Nejdelší přístupová jednání probíhala s Čínskou lidovou republikou.⁶⁹

⁶⁷ Světová obchodní organizace: Overview of the WTO Secretariat. [online]. [cit. 2012-03-08]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/thewto_e/secre_e/intro_e.htm

⁶⁸ Světová obchodní organizace: Rozpočet 2012. [online]. [cit. 2012-03-08]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/thewto_e/secre_e/budget_e.htm

⁶⁹ GLOBAL TRADE NEGOTIATIONS: Accessions. [online]. [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: <http://www.cid.harvard.edu/cidtrade/issues/accessions.html>

Země, která má zájem o vstup do WTO, podá formální žádost Generální radě a v ní popíše všechny aspekty své obchodní a hospodářské politiky. Generální rada stanoví tzv. pracovní skupinu, která má za úkol se s žadatelem scházet za účelem získání potřebných informací, ale i mu pomoci s přístupovou agendou. V rámci této skupiny jsou zodpovídaný i dotazy současných členů. Teprve po ukončení této fáze se přistoupí k multilaterálnímu vyjednávání a zároveň k bilaterálnímu jednání se členy, kteří vstoupili do pracovní skupiny. Po ukončení dvoustranných rozhovorů pracovní skupina postoupí všechny potřebné dokumenty Generální radě ke schválení. Dle článku XII Dohody o zřízení WTO konečné podmínky přístupu schválí Konference ministrů minimálně dvoutřetinovou většinou. Žadatel má tři měsíce od podpisu Protokolu o přistoupení na to, aby nechal celý přístupový balíček ratifikovat v národním parlamentu, čímž je přístupová procedura ukončena.⁷⁰

WTO má 153 členů a 31 pozorovatelů. Jedním z členů je i Evropská unie. Členy nemusí být pouze státy, ale i samostatné celní území s vlastní plnou autonomií ve vnějších obchodních vztazích (např. Hong Kong nebo Taiwan). Naopak Írán je největší ekonomika na světě, která stojí mimo WTO.⁷¹

Dohoda o zřízení WTO definuje v článku XI původní členy: „Původními Členy WTO se stanou smluvní strany GATT 1947 k datu vstupu této Dohody v platnost a Evropská společenství, které přijmou tuto Dohodu a Mnohostranné obchodní dohody a pro které jsou v příloze GATT 1994 připojeny listiny koncesí a závazků a pro které jsou v příloze GATS připojeny listiny zvláštních závazků.“⁷² Postup pro přijímání nových členů byl popsán výše.

Vedle původních a nových členů existují ještě pozorovatelé. Pozorovatelé jsou státy, eventuálně samostatná celní území, které mají zájem na vstupu do WTO.

⁷⁰ Světová obchodní organizace: How to Become a Member of the WTO. [online]. [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/acces_e.htm

⁷¹ Iran Trade Law. [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://en.irantradelaw.com/>

⁷² Evropská komise: DOHODA O ZŘÍZENÍ SVĚTOVÉ OBCHODNÍ ORGANIZACE, s. 11 [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/translation/czech/guidelines/documents/wto_agreement_cs.pdf

Pozorovatele jsou povinni (mimo Vatikánu) do pěti let od přiznání statusu pozorovatele zahájit přístupová jednání, tedy podat formální žádost. Status stálého pozorovatele byl také udělen některým mezinárodním organizacím. Pozorovatelé mají práva (účastnit se jednání, přístup k dokumentům, atd.), ale i povinnosti (např. platit příspěvky).⁷³

7. Přijímání rozhodnutí v rámci WTO

Výrazným rysem WTO je skutečnost, že organizace je řízena přímo svými členy (member-driven organization), tím se výrazně odlišuje od organizací jako je Mezinárodní měnový fond nebo Světová banka, které řídí úředníci (staff-driven organization). Je to pozůstatek z GATT, kdy pravomoci nebylo na koho delegovat a veškeré vyjednávání obstarávali samotní členové. Světová obchodní organizace je velice silnou institucí s obrovskou, neustále se rozšiřující členskou základnou, která jí dává velikou moc. Na druhou stranu různorodost členů a pravidla přijímání rozhodnutí jí dodávají určitou těžkopádnost, která ji z části oslabuje a v poslední době je často diskutovaným tématem.⁷⁴

Dohoda o zřízení WTO se přijímání rozhodnutí věnuje v článku IX, který mj. uvádí: „WTO zachová praxi přijímání rozhodnutí cestou konsensu, založenou GATT 1947“⁷⁵. K tomuto článku je v poznámce pod čarou vysvětleno, že řešení je přijato cestou konsensu, jestliže se žádný člen přítomný na jednání nepostaví výslovně proti navrženému řešení. Pokud by nebylo možné dospět k přijetí rozhodnutí jednomyslně, bude rozhodnuto o posuzované otázce hlasováním. Článek IX dále uvádí, že „na zasedáních Konference ministrů a Generální rady bude každý Člen WTO disponovat

⁷³ Wikipedia: World Trade Organization. [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/World_Trade_Organization#Accession_and_membership

⁷⁴ CIHELKOVÁ, Eva. *Regionalismus a multilateralismus: základy nového světového obchodního řádu?*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-196-3.

⁷⁵ *Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace*. Marrakeš, 15. dubna 1995, s. 8

jedním hlasem. V případech, kdy budou Evropská společenství vykonávat své hlasovací právo, budou disponovat počtem hlasů, rovnajícím se počtu jejich členských států.⁷⁶ Rozhodnutí budou přijímána většinou hlasů, pokud Dohoda nestanoví jinak.

Vedle výše popsaného normálního procesu přijímání rozhodnutí předpokládá Dohoda o zřízení WTO další specifické situace vyžadující hlasování:

- interpretace jakékoli mnohostranné dohody vyžaduje tříčtvrtinovou většinu
- výjimka z plnění povinností kteréhokoli člena podle mnohostranné dohody také vyžaduje tříčtvrtinovou většinu
- rozhodnutí o změnách v mnohostranných obchodních dohodách vyžaduje buď souhlas všech členů, nebo dvoutřetinovou většinu, záleží na druhu navrhovaných změn
- o přijetí nových členů rozhoduje Konference ministrů dvoutřetinovou většinou

V rámci normálního procesu se zatím vždy postupovalo metodou konsensu, která je vykládána jako nejspravedlivější a nejdemokratičtější pro všechny. To je však argument vyspělých zemí, který není tak zcela jasný. Jednání jsou často zdlouhavá, složitá a probíhá jich více souběžně. Přibližně dvacet rozvojových zemí nemá v Ženevě žádné stálé zastoupení a mnoho dalších ho sice má, ale jeho odbornost a počet neumožňuje těmto zemím se účastnit všech jednání. Z toho pak pramení neinformovanost a neschopnost těchto zemí zaujmout kvalifikovaná stanoviska a často považují metodu konsensu za nástroj silných proti slabým.

8. Systém řešení sporů

Pokud by neexistoval účinný mechanismus řešení sporů, neměl by celý systém WTO smysl. Efektivní vynutitelnost pravidel uvedených ve smlouvách je jedním ze základních předpokladů pro úspěšné fungování WTO. Nový mechanismus vstoupil v platnost 1. 1. 1995 a byl jedním z požadavků při formování nové organizace. Je zmiňován v článku III Dohody o zřízení WTO a samostatně upraven v příloze 2 této dohody jako Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů (Dispute Settlement

⁷⁶ *Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace*. Marrakeš, 15. dubna 1995, s. 8

Understanding – DSU). I v rámci GATT existoval systém řešení sporů, ale byl mnohem méně efektivní a z toho důvodu i málo využívaný. Neměl stanovené žádné pevné lhůty a důraz byl kladen na dohodu stran. Pokud k dohodě nedošlo, zvolila si každá strana sporu jednostranně opatření dle svého uvážení, namísto dnešního mnohostranného přístupu. Nebylo zde žádné institucionální zastřešení sporu.

Dříve v rámci GATT mohl zablokovat celé řízení, dnes nese odpovědnost za řešení sporů Orgán pro řešení sporů (Dispute Settlement Body - DSB) uplatňuje tzv. opačný nebo taky negativní konsensus (reverse consensus), kdy k zastavení řízení dojde pouze za předpokladu, že s ním souhlasí všichni členové.⁷⁷

8.1. Konzultace

Konzultace jsou povinný krok, kterým se členové snaží vyřešit spor vlastními silami. Je upraven v článku 4 DSU a je svázán přesnými lhůtami. Pokud je předložena žádost o konzultaci na základě uvedené dohody, Člen, jemuž je žádost adresována, na ni odpoví ve lhůtě 10 dní od obdržení žádosti a poctivě zahájí konzultace ve lhůtě, která nepřekročí 30 dní ode dne obdržení žádosti s cílem dosáhnout vzájemně uspokojivého řešení. Konzultace jsou důvěrné. Jestliže konzultace nevedou k vyřešení sporu v průběhu 60 dní, může žalující strana požádat o ustavení skupiny odborníků (Panel). Zrovna tak tomu je u porušení předchozích lhůt. V naléhavých případech, včetně případů, kdy jde o zkazitelné zboží, zahájí Členové konzultace ve lhůtě, nepřesahující 10 dní od data obdržení žádosti. Jestliže na konzultacích není dosaženo řešení sporu do 20 dní po datu obdržení žádosti, může žalující strana žádat o ustavení skupiny odborníků.⁷⁸

⁷⁷ SVATOŠ, Miroslav. *Zahraniční obchod: teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 64 - 65. ISBN 978-80-247-2708-0.

⁷⁸ Databáze Evropského práva: Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů. [online]. [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: <http://eur-law.eu/CS/Ujednani-o-pravidlech-a-rizeni-reseni-sporu,264396,d>

8.2. Panel

Úkolem Panelu (nebo taky někdy nazýván skupina odborníků) je objektivně a nestranně, rychle a efektivně zhodnotit celý spor a pomoci tak DSB při rozhodování. Jeho členy jmenuje ad hoc DSB ze seznamu, který vede sekretariát WTO. Je složen ze tří (na žádost z pěti) odborníků, kteří nepocházejí ze zemí na sporu účastněných, aby tak byla zajištěna nestrannost Panelu. Hlavním kritériem jejich výběru by měla být odbornost a co možná nejširší obsah znalostí vztahující se k danému případu. Nezáleží na vzdělání, ani na pozici ve vládních strukturách jednotlivých členů. Skupina odborníků na svých jednáních pravidelně konzultuje případ se stranami sporu tak, aby našla co nejspokojivější řešení. Vedle toho je každá fyzická i právnická osoba povinna jim poskytnout součinnost. Platí zde jedna výjimka při sporu rozvojové země se zemí rozvinutou, kdy rozvojová země může žádat, aby členem panelu byl její zástupce.

Po prvním jednání a konzultaci se spornými stranami určí Panel časový plán řízení. Řízení by mělo proběhnout co nejrychleji, ale i tak zde jsou pevně stanovené lhůty. Šetření skupiny odborníků nesmí trvat déle než 6 měsíců, v naléhavých případech 3 měsíce a ve výjimečných, odůvodněných případech 9 měsíců. Sporné strany musí poskytnout písemná stanoviska k případu. I v této fázi je možno dojít ke kompromisnímu řešení a ukončit tak spor, pak Panel pouze popíše toto řešení.

V opačném případě, po přezkoumání všech stanovisek a argumentů, sdělí Panel svůj návrh zainteresovaným stranám. Ty naopak písemně sdělí své připomínky. Poté Panel vyhotoví tzv. prozatímní zprávu, která obsahuje popisnou část, faktickou a závěr. K ní se strany mohou opět vyjádřit. Závěrečná zpráva je pak písemně předložena DSB, který má povinnost ji do 60 dnů projednat. Odmítnout ji může pouze jednomyslným konsensem (reverse consensus), jinak je zpráva přijata.⁷⁹

⁷⁹ JACKSON, JOHN H. The case of the World Trade Organization. *International Affairs*. květen 2008, roč. 84, č. 3, 437 - 454.

8.3. Odvolání

Článek 16 Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů říká, že „ve lhůtě 60 dní od data rozeslání zprávy skupiny odborníků Členům bude zpráva přijata na zasedání DSB, ledaže by jedna ze sporných stran formálně oznámila DSB své rozhodnutí se odvolat nebo že by DSB cestou konsensu rozhodl, že zprávu nepřijme. Jestliže strana oznámila své rozhodnutí odvolat se, nebude zpráva skupiny odborníků z hlediska jejího přijetí DSB přezkoumávána, dokud nebude uzavřeno odvolací řízení.“⁸⁰

Pokud tedy alespoň jedna strana podá odvolání, pokračuje řízení u stálého Odvolacího orgánu (Appellate Body). Odvolání může podat pouze sporná strana, třetí strany tuto možnost nemají, mohou ale podat svá stanoviska a být slyšeny. Odvolání může být podáno pouze z důvodu právních vad původního rozhodnutí Panelu. Odvolací orgán je složen ze sedmi osob, jejichž autorita je uznávána, které prokázaly své znalosti práva, mezinárodního obchodu a otázek, týkajících se uvedených dohod obecně. Tyto osoby nebudou mít jakýkoli vztah k žádné vládě. Složení Odvolacího orgánu bude v zásadě představovat složení DSB.⁸¹ Každým jednotlivým případem se budou zabývat tři z nich. Členové jsou jmenováni na čtyřleté období a mohou být jmenováni na období další. Z toho důvodu jsou jednání a zprávy odvolacího orgánu anonymní, aby se členové nesnažili zalíbit konkrétní straně za účelem znovuzvolení.

Řízení o odvolání by nemělo překročit lhůtu 60 dnů, ve výjimečných a odůvodněných případech může být prodloužena na 90 dnů. Odvolací orgán může nálezy a právní závěry skupiny odborníků potvrdit, změnit nebo zamítnout. Závěry odvolacího orgánu jsou následně předloženy Orgánu pro řešení sporů (DSB), kde se opět uplatní, již tolikrát zmíněné, pravidlo negativního konsensu. Toto pravidlo a nepřekročitelné lhůty vnáší i do odvolacího procesu prvek automaticnosti. Závěry odvolacího řízení jsou závazné a nelze se proti nim již dále odvolávat.

⁸⁰ *Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace*. Marrakeš, 15. dubna 1995, s. 350

⁸¹ Databáze Evropského práva: Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů. Článek 17 [online]. [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://eur-law.eu/CS/Ujednani-o-pravidlech-a-rizeni-reseni-sporu,264396,d>

8.4. Implementace doporučení

Pokud Panel nebo odvolací orgán rozhodnou, že opatření člena jsou v rozporu s dohodami v rámci WTO, doporučí mu, aby tento nesoulad odstranil. Často je připojen i způsob, jakým by toho mělo být docíleno. Nicméně praktická implementace je problematictější, jelikož vymahatelnost existuje pouze nepřímá. Orgány nemají nástroj, kterým by mohly stranu, která ve sporu prohrála, nutit ke vzdání se nekalé obchodní praxe. Mohou pouze autorizovat odvetná opatření vítěze sporu, nikdy neaplikuje odvetná opatření přímo orgán WTO.⁸² Zvláštní pozornost by měla být věnována opatřením, která se týkají zájmů rozvojových zemí.

Článek 21 DSU říká, že provádění rozhodnutí nebo doporučení má nastat bezodkladně. Pokud ovšem okamžitý postup není možný, je členovi poskytnuta lhůta, která může být stanovena třemi způsoby:

- navržená dotčeným Členem za předpokladu, že bude schválena DSB
- vzájemně dohodnutá spornými stranami v rozmezí 45 dní, následujících po dni přijetí doporučení nebo rozhodnutí
- určená závazným rozhodčím řízením v rozmezí 90 dní, následujících po dni přijetí doporučení nebo rozhodnutí.

Pokud lhůta stanovena jedním z výše uvedených způsobů bezvysledně vyprší a členové neuzavřeli dohodu o odškodnění, může poškozený člen přistoupit k odvetným opatřením podle článku 22 DSU. Odvetná opatření by měla primárně směřovat do stejné oblasti, z které je předmět sporu. Pouze pokud by takové opatření bylo nedostatečné, lze přistoupit k plošným sankcím. Odvetné opatření by mělo vždy být v souladu s principem proporcionality. V tom je spatřován problém, protože někteří členové porušují pravidla WTO úmyslně s vědomím, že okamžitý hospodářský nebo politický prospěch je cennější, než případný postih, který jim hrozí v podobě odvetných opatření. Nicméně pokud by hrozící sankce byly příliš tvrdé, mnoho zemí by přestalo zcela dodržovat mnohostranné dohody, mohly by z WTO vystoupit a

⁸² EPPING, Randy Charles. *Průvodce globální ekonomikou*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 64 - 66. ISBN 80-7178-825-2.

v konečném důsledku by to mohlo vést až k rozpadu celého systému Světové obchodní organizace. I přes některé nedostatky, které systém řešení sporů bezpochyby má, je třeba konstatovat, že je nesrovnatelně účinnější a využívanější, než tomu bylo před 1. 1. 1995.⁸³

9. Současná jednání

9.1. Katarské kolo

Jak již bylo zmíněno výše, na čtvrté ministerské konferenci konané 9. – 14. listopadu 2001 v Katarském Dohá bylo zahájeno další kolo mnohostranných obchodních jednání. Pracovní program obsahuje 21 témat, z nejvýznamnějších zmiňme zemědělství, služby, přístup na trh pro nezemědělské produkty (tzv. NAMA), některé otázky duševního vlastnictví, transparentnost při zadávání veřejných zakázek, životní prostředí a další. Během celého jednání měl být kladen velký důraz na zapojení rozvojových zemí do mezinárodního obchodu, proto je program Katarského kola někdy také nazýván jako Rozvojová agenda z Dohá (Doha Development Agenda - DDA).

K zahájení nového kola vedlo hned několik důvodů. Některé body z agendy Uruguayského kola zůstaly nedořešeny nebo nebyla jasná jejich implementace, světová ekonomika vykázala nejhorší výsledek za posledních 20 let a ocitla se v recesi, rostl vliv rozvojových zemí a v neposlední řadě, po útocích z 11. září bylo třeba ukázat, že světové společenství drží pohromadě a hodlá pokračovat v nastoleném sbližování světových ekonomik i politických názorů.⁸⁴

Kolo mělo být původně ukončeno do 1. ledna 2005, nicméně již po neúspěšné konferenci v Cancúnu bylo zřejmé, že tento termín nebude dodržen. Vystává otázka, zde je vůbec reálné toto kolo někdy dokončit. Mezi členy je totiž v současné době

⁸³ ROSENDORFF, Peter B. Stability and Rigidity: Politics and Design of the WTO's Dispute Settlement Procedure. *The American Political Science Review*. Srpen 2005, roč. 99, č. 3, 389 - 400.

⁸⁴ Světová obchodní organizace: The Doha Agenda. [online]. [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/doha1_e.htm

propastný názorový rozdíl a nejenže se konečná dohoda nepřibližuje, ale naopak, jednání stále uvádají a ukončení vyjednávání je neustále v nedohlednu. Hlavní nesvár panuje mezi rozvojovými zeměmi, které se sjednotily a dokázaly tak mnohem lépe využít svou početní převahu ve WTO, a zeměmi rozvinutými v otázce zemědělství. USA a EU se dlouho bránily zařazení zemědělství do jednání GATT, resp. WTO. Jejich rozsáhlý protekcionismus se však pro ně postupem času ukázal finančně neúnosný. Výměnou za uvolnění bariér v oblasti zemědělství vyspělé země požadují větší participaci členů, kteří neustále spadají do kategorie rozvojových zemí, ale jejich podíl na světové ekonomice už do této kategorie nespadá. Často jsou jejich ekonomiky mnohem výkonnější, než ekonomiky vyspělých zemí. Jedná se především o Čínu, Brazílii a Indii. Problém tzv. černého pasažéra, kdy využívají jen výhody, které WTO nabízí, především na základě doložky nejvyšších výhod, u nich již dávno není zanedbatelný. Druhým důvodem průtahů je komplexnost a rozsáhlost projednávané agendy.⁸⁵

Již od roku 2003 přední představitelé členů nebo i samotné WTO vydávají prohlášení, že jednání se blíží ke konci, konečně nalezen kompromis, do konce roku bude Katarské kolo ukončeno a podobné. Každé takové prohlášení a vlna optimismu je pak vystřídáno studenou sprchou v podobě neúspěchu jednání, zpomalení jednání nebo dokonce jejich oficiální pozastavení (2006 Pascal Lamy, obnoveno až na nátlak rozvojových zemí v lednu 2007).⁸⁶ Faktem zůstává, že ani na poslední konferenci ministrů v Ženevě v prosinci 2011 kolo ukončeno nebylo a naopak celá konference se jeho problémům spíše vyhýbala, aby opět neskončila krachem. Byly přijaty určité dílčí úpravy, potvrzena vůle dále pokračovat v mnohostranném jednání⁸⁷ a mnoho členů řeší

⁸⁵ STEINMETZOVÁ, Dana, Zuzana STUHLÍKOVÁ a Pavel HNÁT. *Rozvojové země a současný stav jednání ve WTO*. Praha: Oeconomica, 2008. ISBN 978-80-245-1488-8.

⁸⁶ ŠTĚRBOVÁ, Ludmila. WTO: v předvečer průlomu v jednáních?. *Britské Listy*. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/38574.html>

⁸⁷ Světová obchodní organizace: The Doha Round. [online]. [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_e.htm

liberalizaci pomocí bilaterálních smluv, což ale neprospívá rozvojovým zemím a jde tak de facto proti smyslu Rozvojové agendy z Dohá.⁸⁸

9.2. Rusko a WTO

Rusko je největší světovou ekonomikou stojící mimo WTO. Na osmé ministerské konferenci v Ženevě v prosinci 2011 byl po 18 letech čekání schválen vstup této země do Světové obchodní organizace. Plnohodnotným členem se stane 30 dní po ratifikaci národním parlamentem, což se očekává v nejbližších dnech. Poslední překážkou byla absence dohody s Gruzii, která vstup Ruska blokovala kvůli válce o provincie Abcházii a Jižní Osetii, nicméně pro Gruzii se rýsuje zajímavá možnost vyvážet na ruský trh víno a minerální vody, jejichž dovoz byl nyní omezován.⁸⁹

Je to největší událost od vstupu Číny v roce 2001. Přitom mnoho odborníků předpokládá, že by Čína nikdy nedosáhla tak rychlého růstu nebýt výhod poskytnutých WTO. Někteří dokonce tvrdí, že WTO je hlavním důvodem růstu Číny. Je otázkou, jak velkou změnu pro mezinárodní obchod bude vstup Ruska do WTO znamenat. Rozhodně nelze očekávat situaci po vstupu Číny. Jednak světová ekonomika je mnohem globalizovanější než před jedenácti lety a jednak ekonomika Ruské federace je přeci jen výkonnější, než byla v té době ekonomika Číny. Mimo to snížení cel a vůbec stupeň liberalizace, který nastane, není zdaleka tak velký, jak tomu bylo v roce 2011.

První, kdo změnu pocítí, budou spotřebitelé v Rusku, kterým se zlevní některé dovážené zboží. Na druhou stranu vzroste tlak na domácí producenty a pro některé velké, neefektivní podniky to může znamenat i zánik.⁹⁰ I pro tento případ si Rusko

⁸⁸ Dohody ze summitu WTO prospějí světovému obchodu stovkami miliard dolarů. *Businessinfo.cz: oficiální portál pro podnikání a export*. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/archiv-aktualit-pro-podnikatele/dohody-ze-summitu-wto-prospeji-obchodu/1001627/62846/>

⁸⁹ Česká televize: Rusové se dočkali členství ve WTO. [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/157256-rusove-se-dockali-clenstvi-ve-wto/>

⁹⁰ *Www.ihned.cz*: Rusko je po 18 letech čekání členem Světové obchodní organizace-svetove-obchodni-organizace. [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-54222820-rusko-je-po-18-letech-cekani-clenem-svetove-obchodni-organizace>

ponechává v rámci WTO určité nástroje, jak domácí producenty podpořit, ale podpora to může být pouze dočasná a od konečného konkurenčního tlaku by je neměla uchránit.⁹¹

Liberalizace mezinárodního obchodu bude v Rusku probíhat pomalu a nelze očekávat razantní změny ze dne na den. Překážky obchodu totiž mohou mít mnoho podob, nejde jen o tarifní omezení. V Rusku je často zmiňována problematika certifikace a homologace výrobků, rychle se měnící a ne vždy úplně jasná legislativa a další, které se mění pomalu a hlavně se nedají změnit zvenku podpisem smlouvy nebo vstupem do některé organizace. Nastanou postupně s tím, jak se bude měnit celý obchodní systém země. V Rusku se začíná budovat střední třída obyvatelstva, která zde v minulosti téměř vymizela a tím i obrovská kupní síla. Země se zotavuje z hospodářské krize, a pokud se ceny komodit, zejména ropy a zemního plynu, budou dlouhodobě pohybovat kolem dnešních hodnot (u ropy nad 100 USD za barel), tak bude jeho ekonomika jistě lákavou příležitostí pro mnoho západních členů WTO. Již dnes tvoří země EU téměř polovinu zahraničního obratu Ruska.⁹²

V roce 2010 byla vytvořena celní unie mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem. V té době již tak zdlouhavá vyjednávání o vstupu do WTO Rusko ještě zkomplikovalo, když zaujalo postoj, že do WTO vstoupí jedině unie jako celek.⁹³ Tento předpoklad se nakonec nenaplnil, Rusko vstoupilo samostatně a celní unie se od roku 2012 proměnila v Euroasijský hospodářský svaz, který by měl zahrnovat zónu

⁹¹ Hlas Ruska: Rusko a WTO: oprávněné riziko. [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: http://czech.ruvr.ru/2012_03_14/68425129

⁹² Rusko jako čerstvý člen WTO bude obrovskou příležitostí. *Trade Review: Časopis pro zahraniční obchod agentury Czech Trade*. 14 - 21. Dostupné z: http://www.czechtrade.cz/d/documents/01/7-infoservis/2012-trade-review/TradeReview_1_2012_web.pdf

⁹³ Patria Online: Rusko, Bělorusko a Kazachstán začaly tvořit Euroasijský svaz. [online]. [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/1951889/rusko-belorusko-a-kazachstan-zacaly-tvorit-euroasijsky-svaz.html>

volného pohybu zboží, služeb, kapitálu a osob. Od roku 2015 by se jeho integrace měla ještě dále prohloubit v podobě společných pravidel a měny.⁹⁴

10. Budoucnost WTO

Světová obchodní organizace se bude muset v nejbližší době vypořádat s mnoha problémy, aby zůstala respektovanou a funkční. Důležitým faktorem budou rozvojové země. Již od Uruguayského kola si začaly mnohem více uvědomovat svoji sílu, která spočívá v organizovanosti a společném postupu. Dříve se na všech podstatných záležitostech domluvilo několik velkých hráčů (USA, EU, Japonsko, Kanada) a samotné schválení, byť konsensem všech členů, již nebyl zásadní problém.

Rozvojové země již nelze brát jako jednu homogenní skupinu, protože mezi nimi jsou až propastné rozdíly. Země ze skupiny BRIC, ale i další, které stále spadají do kategorie rozvojových, svůj mezinárodní obchod posunuly na takovou úroveň, že budí respekt i u tradičních rozvinutých ekonomik.⁹⁵ V tu chvíli se problém tzv. černého pasažéra, kdy členové využívají pouze výhody bez patřičného protiplnění, stává neudržitelný a po těchto rozvojových zemích je požadováno, aby se svého statusu vzdaly a aspoň částečně otevřely své trhy, zejména pro nezemědělské produkty. Hlavním iniciátorem je USA a EU, kteří nyní cítí jakousi nespravedlnost a ohrožení vlastních zájmů. Typickým příkladem zneužívání svého postavení je současný spor USA, Japonska a EU s Čínou, která omezila exportní kvóty pro vzácné kovy. Vzácné kovy jsou nezbytné pro výrobu technicky vyspělých produktů a Čína se tak snaží donutit výrobce k přesídlení za výhodnějšími podmínkami na její území. Omezení zdůvodňuje ekologickou zátěží, která vzniká při těžbě vzácných kovů, ale vzhledem k tomu, že s životním prostředím si Čína nikdy moc starostí nedělala, tak jde zřejmě o účelovou argumentaci. Navíc právě díky nešetrnému způsobu těžby dosáhla

⁹⁴ BBC News Europe: Russia sees union with Belarus and Kazakhstan by 2015. [online]. [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15790452>

⁹⁵ Spojenci, nebo konkurenti?. *Český export: Magazín týdeníku Profit*. Dostupné z: <http://ceskyexport.tyden.cz/clanek/spojenci-nebo-konkurenti/>

dumpingových cen, kterými donutila ostatní země svou vlastní těžbu uzavřít. WTO se omezila na pouhé konstatování, že Čína v tomto případě porušuje pravidla mezinárodního obchodu, ale sáhnout k sankcím si nejspíš nedovolí.⁹⁶

U těch nejméně rozvinutých naopak panuje obava, že pokud by byla Rozvojová agenda přijata v současné podobě, tak by jejich ekonomiky paradoxně oproti nynějšímu stavu utrpěly. Přišly by totiž o své preferenční přístupy na trh a u některých komodit jsou již dnes cla tak nízká, že snížení by tuto ztrátu nevyrovnalo. Jedná se např. o tropické produkty, ropu a nerostné suroviny. K tomu je třeba započíst administrativní zátěž, která s další liberalizací souvisí a pro menší ekonomiky není vůbec zanedbatelná. Současná jednání již tuto situaci reflektují a připravují mechanismy, které by případnou újmu kompenzovaly a zavádí delší implementační období u těchto členů.

Během posledních dvou desetiletí došlo k výrazné liberalizaci a GATT, resp. WTO na tom měly největší zásluhu. Do budoucna již nelze očekávat přílišnou liberalizaci, protože pro ni jednoduše není tolik prostoru. Současné problémy mezinárodního obchodu, jako jsou rostoucí ceny potravin, paliv a mnoha dalších komodit liberalizaci také příliš nepomáhají.⁹⁷ Navíc, jak již bylo popsáno na začátku práce, v období konjunktury jsou liberalizační tendence, kdežto v době recese tíhnou politici spíše k populárním protekcionalistickým opatřením.

Současné Katarské kolo je nejdelší v historii GATT/WTO a jeho ukončení je v nedohlednu. Přitom existuje mnoho pádných argumentů pro jeho dokončení. Je předpoklad, že přestože mu je někdy přezdíváno kolo rozvojové, tak by na něm rozvinuté země vydělaly více, než země rozvojové. Ale mimo některých výše zmíněných nejméně rozvinutých zemí by aplikace DDA prospěla všem členům a vedla by ke zvýšení reálného celosvětového příjmu a snad i ke snížení chudoby. Přijetí

⁹⁶ Český rozhlas: Spor o čínský vývoz vzácných kovů by měla vyřešit WTO. [online]. [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/svetovaeconomika/_zprava/spor-o-cinsky-vyvoz-vzacnych-kovu-ma-vyresit-wto--1031533

⁹⁷ CIHELKOVÁ, Eva. *Měníci se uspořádání světa a nové formy vládnutí*. Vyd. 1. V Praze: Oeconomica, 2011, 221 - 230. ISBN 978-80-245-1776-6.

Agendy by bylo zaručenou obranou proti případnému protekcionismu a umožnilo by přístupy na nové trhy. Dalším důvodem je stav současné Světové obchodní organizace. Deset let jednání a v podstatě žádný zásadní výsledek. Země nedovolí, aby všechny čas a prostředky byly zmařeny. Důvěryhodnost a pozice WTO by tím byla silně otřesena. Narostl by počet regionálních a bilaterálních dohod.⁹⁸ Hrozilo by, že členové nebudou respektovat systém řešení sporů, v krajních případech by někdo mohl z WTO vystoupit.

Ze všech uvedených důvodů jsem přesvědčen, že současné kolo mnohostranných dohod bude ukončené úspěšně, aspoň oficiálně. Již dnes bylo od mnoha ambiciózních nároků upuštěno a výsledná dohoda bude možná velmi vzdálená zadání z Dohá. Řešením by mohla být i změna systému přijímání rozhodnutí a opustit požadavek konsensu. Nicméně stěžejní otázka zemědělství nějakým způsobem řešena být musí a to ve všech třech oblastech (přístup na trh, subvence a podpory).⁹⁹ Cla budou také snížena, ale zde bude rozhodující, do jaké míry budou snížena cla vázána a do jaké míry cla opravdu aplikovaná. Mnoho návrhů vypadá sice velkoryse, kdy člen nabízí snížení vázaných cel až o 70%, ale ve skutečnosti je již dávno neaplikuje a u cel aplikovaných by se snížení neprojeвило vůbec nebo minimálně.

Každopádně bude zajímavé situaci nadále sledovat, protože v případě úplného krachu jednání by se situace mohla vyhrtit až v úplný rozklad WTO. Nicméně tento scénář je velice nepravděpodobný, protože drtivá většina zemí má silný hospodářský a politický zájem na setrvání ve Světové obchodní organizaci.

⁹⁸ CIHELKOVÁ, Eva. *Světová ekonomika: obecné trendy rozvoje*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 74 - 79. ISBN 978-80-7400-155-0.

⁹⁹ CIHELKOVÁ, Eva. *Regionalismus a multilateralismus: základy nového světového obchodního řádu?*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, 54 - 59. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-196-3.

11. Československo a Česká republika v rámci GATT a WTO

Československá ekonomika byla vždy závislá na zahraničním obchodě. V období první republiky byly veškeré mezinárodní obchodní vztahy upraveny pouze na základě dvoustranných obchodních smluv. Zároveň bylo Československo v první polovině 30. let zasaženo celosvětovou hospodářskou krizí. Po 2. světové válce mělo Československo právě z důvodů své proexportní orientace zájem na mnohostranném řešení obchodně politických problémů. V říjnu 1945 se Československo stalo členem osmnáctičlenné Hospodářské a sociální rady OSN, která v únoru 1946 přijala rezoluci o svolání Mezinárodní konference o obchodu a zaměstnanosti. Zde se připravovala Charta mezinárodní obchodní organizace, která nakonec nikdy nevznikla (více viz kapitola 2.2.). Československo se tedy od začátku aktivně účastnilo vzniku Všeobecné dohody o clech a obchodu a v roce 1947 se stalo jednou z 23 zakládajících smluvních stran GATT, která vstoupila v platnost 1. ledna 1948, pro Československo ratifikací 20. dubna 1948.

11.1. Československo a GATT

Československo se jako jedna z mála socialistických zemí zúčastnilo všech mnohostranných kol jednání a GATT, na rozdíl od mnoha jiných mezinárodních organizací, neopustilo až do rozpadu Československé federace v roce 1992. Členství bylo nesporným přínosem, protože neúčast by znamenala ztrátu smluvně garantovaných práv a výhod a vystavení se většímu tlaku silnějších partnerů, se kterými by nemělo Československo mnohostranně závazná pravidla obchodu.¹⁰⁰ Avšak díky politické situaci, která trvala až do změn v roce 1990, západoevropské země nepřiznávaly československému zboží takový stupeň liberalizace, jako jiným smluvním stranám a tak některé průmyslové vyspělé země, obchodující s Československem, s ním uzavíraly bilaterální smlouvy nad rámec pravidel

¹⁰⁰ FOJTÍKOVÁ, Lenka. *Zahraničně obchodní politika ČR: historie a současnost (1945-2008)*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 84. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-128-4.

upravených v GATT. V roce 1951 rozhodl americký Kongres o odebrání veškerých celních slev a neaplikaci doložky nejvyšších výhod vůči státům ovládaným komunistickým režimem. USA neměly, na rozdíl od jiných zemí, s Československem uzavřenou bilaterální smlouvu a obchodní styk byl zajišťován pouze mnohostranně na základě Všeobecné dohody o clech a obchodu. USA však aplikovaly klauzuli *rebus sic stantibus* (podstatná změna skutkových okolností), na základě které byl smluvní vztah mezi oběma zeměmi suspendován.¹⁰¹ Mimo Spojených států žádná jiná strana k tomuto kroku nesáhla, pouze v roce 1967, při svém přistoupení ke GATT, Jižní Korea uplatnila vůči Československu článek XXXV a vzájemné vztahy se tak Všeobecnou dohodou neřídily.

Pro Československo přinášela Všeobecná dohoda o clech a obchodu mnoho výhod. Například možnost využívat systém řešení sporů v rámci GATT, přístup k důležitým informacím a materiálům vypracovaných sekretariátem, účast na školeních a další. Nejvýznamnější výhodou však byla nepodmíněná doložka nejvyšších výhod. Pro tehdejší Československo bylo zcela nemyslitelné vyjednat si takové podmínky v rámci bilaterálních vztahů a bez mnohostranného systému GATT by v mezinárodním obchodě zdaleka nemělo takovou pozici.

V průběhu prvních čtyř kol mnohostranných jednání získalo Československo významné přímé i nepřímé celní koncese. V Dillonově kole se Československu podařilo zajistit celní koncese ve společném celním tarifu EHS náhradou za dřívější celní koncese jednotlivých členských zemí. Velký význam lze spatřovat hlavně ve vztahu k SRN, se kterým do té doby nemělo sjednáno žádné přímé celní koncese.

Zdaleka největší význam z dosavadních kol však pro Československo mělo Kennedyho kolo. V jeho rámci se projednaly koncese, které se týkaly téměř 65% československého vývozu. Vyjádřeno v absolutních číslech jde přibližně o 150 mil. devizových korun ročně. V Kennedyho kole ale také Československo přistoupilo na lineární metodu snížení všech celních sazeb o 50%, vyloučena ze snížení byla jen

¹⁰¹ BENEŠ, Otto. *Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT)*. Praha: Československá obchodní a průmyslová komora, 1988.

nepatrná část citlivých položek. V Tokijském kole následovalo snížení sazeb v průměru o dalších 27%, ale vzhledem k rostoucímu vývozu do nesocialistických zemí představovala roční úspora přibližně 200 mil. devizových korun. Po Tokijském kole bylo smluvně vázáno více než 96% položek celního sazebníku.¹⁰²

Důsledkem snižování celních sazeb a postupné rozšiřování počtu smluvně vázaných položek mělo pozitivní vliv na podíl obratu nesocialistických zemí na celkovém obchodě Československa, jak dokládá následující tabulka.¹⁰³

Rok	Celkový obrat ZO ČSSR (mil. Kč)	Obrat s nesocial. státy (mil. Kč)	Obrat s EHS		Podíl nesocialist. zemí na ZO ČSSR (%)
			(%)	Z toho SRN (%)	
1970	53 910	12 069	11	5,6	12,4
1975	97 367	21 754	13,5	6,0	22,3
1980	161 703	37 310	12,9	5,9	23,1
1985	240 141	37 295	8,9	4,4	15,5
1989	432 232	134 510	18	8,8	31,1
1990	453 459	192 752	25,1	13,1	42,5

Všechny celní výhody z mnohostranných kol jednání měly dvojí význam. Jednak se zvýšila konkurenceschopnost československých výrobků v důsledku snížení celních sazeb a následné finanční úspory a zároveň byla zajištěna ochrana vývozu proti zvyšování nebo znovuzavádění cel.

Úplně samostatnou kapitolou jsou netarifní překážky obchodu. Československo se účastnilo netarifních kodexů GATT, které znemožňovaly libovolné množstevní a jiné překážky vývozu. Z dalších významných kodexů lze jmenovat Kodex o technických překážkách obchodu, Kodex o celní hodnotě, Dohody o antidumpingu a další.

¹⁰² ŠRONĚK, Ivan. *Světová obchodní organizace*. 1.vyd. Praha: VŠE, 1997, s. 35 - 37. ISBN 80-7079-080-6.

¹⁰³ FOJTÍKOVÁ, Lenka. *Zahraničně obchodní politika ČR: historie a současnost (1945-2008)*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 88. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-128-4.

11.2. Rozdělení Československa

Československé působení v GATT, ale i v jiných mezinárodních organizacích, bylo koncem roku 1992 přerušeno v důsledku rozdělení ČSFR. Oba nové vzniklé státy si chtěly ponechat výhody, které postupně ve Všeobecné dohodě získalo Československo, ale i ostatní státy měly zájem na členství nástupnických států v GATT. Vznikla situace, na kterou dosavadní pravidla nepamatovala a neumožňovala nově vzniklým státům automaticky získat členství. Byla nakonec schválena metoda, která se stala precedentem i pro budoucí podobné případy, tzv. dočasná aplikace Všeobecné dohody 1947. Prakticky to znamenalo, že i po 1. lednu 1993 byla ve vztahu České republiky a Slovenské republiky se smluvními stranami uplatňována dohoda stejným způsobem, jako kdyby obě země byly smluvními stranami GATT. Dočasná aplikace trvala až do plné účasti obou republik v GATT. Obě země se mohly podílet na všech činnostech GATT včetně zasedání specializovaných orgánů, pouze byly vyloučeny z rozhodovacího procesu, což vzhledem k přijímání rozhodnutí na základě konsenzu nemělo žádný praktický dopad.

Protokol o přístupu České a Slovenské republiky ke Všeobecné dohodě o clech a obchodu 1947 byl podepsán 16. března 1993 se zpětnou platností od 1. ledna 1993. Sekretariát vypracoval dvě totožné národní listiny celních koncesí, které zohledňovaly všechny práva a závazky zaniklého Československa i veškeré úpravy smluvních celních sazeb, které byly výsledkem restrukturalizace československého celního sazebníku a také více jak rok trvající jednání v rámci výjimky (tzv. waiver), poskytnuté ČSFR při zavádění nového celního sazebníku. Tyto nové podmínky byly zcela srovnatelné s podmínkami jiných hospodářsky vyspělých smluvních stran. Za rekordně rychlou přijímací proceduru vděčí obě země i vzájemné celní unii.¹⁰⁴

¹⁰⁴ ŠRONĚK, Ivan. *Světová obchodní organizace*. 1.vyd. Praha: VŠE, 1997, s. 37 - 38. ISBN 80-7079-080-6.

11.3. Význam Uruguayského kola pro Českou republiku

Jak již bylo zmíněno výše, Československo bylo hned od počátku účastníkem GATT a ani v následných jednáních nezůstávalo v roli pasivního člena. Je to dáno zejména velikostí a proexportním zaměřením země. Důsledky Uruguayského kola nelze posuzovat z pohledu ekonomiky v době ukončení jednání, ale s výhledem na výrazné změny hlavních výrobních odvětví (zejména průmyslu a zemědělství), které se daly očekávat v době realizace výsledků Uruguayského kola.

Výsledná liberalizace mezinárodního obchodu nepřinesla České republice pouze pozitiva, ale také řadu negativ. Zejména zvýšení zahraniční konkurence, vytvářející tlak na neefektivní struktury mnohých společností, a nekontrolovatelný příliv zahraničních investic. Přestože to mohl být v řadě případů i hlavní důvod zániku mnoha společností, pozitiva vycházející z Uruguayského kola převažují. Navíc nízká efektivita některých by v tržní ekonomice stejně neobstála a možnost změny se jevila již tehdy minimálně jako problematická, ne-li nemožná. V těchto případech odstraňování překážek zahraničního trhu pouze urychlilo nevyhnutelné.

Vzhledem k tomu, že snižování celních sazeb se vztahuje na všechny členy Všeobecné dohody a následně na členy Světové obchodní organizace, lze konstatovat, že menší státy, mezi které se Česká republika bezesporu řadí, mají podstatně větší možnost účinně bránit své obchodně politické zájmy proti výrazně silnějším zemím. V tom lze pro Českou republiku spatřovat pravděpodobně největší přínos. Samozřejmě pouze za předpokladu konkurenceschopnosti výrobků, potažmo služeb. A to jak po stránce technické a kvalitativní, tak po stránce cenové. To samozřejmě neplatí pouze pro zahraniční obchod, ale automaticky se zvýšila i úroveň služeb a zboží v České republice.

Česká republika se nakonec zavázala snížit celní sazby v průměru o 22 % (USA a EU o 45 %, Japonsko dokonce o 60 %).¹⁰⁵ Vážený průměr cel se tak snížil z 4,9 % v roce 1993 na 3,8 % po Uruguayském kole. Tím se Česká republika dostala

¹⁰⁵ FOJTÍKOVÁ, Lenka. *Zahraničně obchodní politika ČR: historie a současnost (1945-2008)*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, 142 - 145. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-128-4.

na průměr zemí OECD. Obchodně vážený průměr celních sazeb u nejvýznamnějších položek uvádí následující tabulka.¹⁰⁶

	Před Urug. kolem	Po Urug. Kole	Změna
Textil a ošacení	9,7%	7,6%	- 22%
Kovy	2,5%	2,0%	- 20%
Nerostné výrobky a cenné kovy	2,4%	1,8%	- 25%
Chemické výrobky	4,8%	3,6%	- 25%
Kůže, kaučuk, obuv	4,7%	3,5%	- 26%
Dřevo, papír, nábytek	6,8%	5,2%	- 24%
Dopravní stroje a zařízení	7,9%	6,5%	- 18%
Elektrické stroje a zařízení	6,9%	5,2%	- 25%
Neelektrické stroje a zařízení	4,5%	3,4%	- 24%

Význam Uruguayského kola pro Českou republiku tedy spočívá v zefektivnění průmyslu, včetně investic do inovací a vzdělání, zlepšení přístupu na cizí trhy a prostřednictvím ochranných a antidumpingových pravidel i dostatečnou a účinnou ochranu českého trhu. „Nepodílet se na výsledcích mnohostranných obchodních jednáních a nestát se členem Světové obchodní organizace by ve svých důsledcích pro ČR znamenalo uchýlit se do hospodářského izolacionismu, zřeknout se výhod obchodu a mezinárodní dělby práce a zpomalit přechod k tržní ekonomice a proces hospodářské a politické integrace ČR ve vztahu k zemím OECD.“¹⁰⁷

11.4. Česká republika a WTO

Světová obchodní organizace zahájila svou činnost 1. ledna 1995 a jedním ze 128 zakládajících členů byla i Česká republika. Česká republika podepsala ve WTO řadu významných dokumentů. Z těch nejzásadnějších jmenujme Deklaraci o obchodu v oblasti informačních technologií z roku 1997, na základě které byla do konce roku 2002 odstraněna všechna cla na dovoz informačních technologií. Deklarace měla

¹⁰⁶ ŠRONĚK, Ivan. *Světová obchodní organizace*. 1.vyd. Praha: VŠE, 1997, s. 39. ISBN 80-7079-080-6.

¹⁰⁷ JUNG, Zdeněk a Miroslav PRŮŠA. *Výsledky Uruguayského kola a jejich význam pro Českou republiku*. Vyd. 1. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994, s. 63. ISBN 80-85864-08-8.

podpořit vzdělanost, technický pokrok a výzkum. V průběhu 90. let dále přijala Česká republika další koncese v oblasti farmaceutických výrobků. Česká republika byla iniciátorem rozšíření zeměpisné ochrany na jiné produkty, než lihoviny a pivo a účastnila se významných jednání o finančních a telekomunikačních službách. Dále se Česká republika aktivně účastnila rozvojem mnohostranných pravidel v oblasti přímých zahraničních investic, hospodářské soutěže a transparentnosti při zadávání veřejných zakázek.

Vstupem do Evropské unie 1. května 2005 se postavení České republiky změnilo. Sice nadále zůstává členem WTO, přestala však samostatně jednat a vystupovat. Jelikož je EU považována za celní unii, vystupuje za členy jednotně Evropská komise. Tím je situace mnohostranných jednání ještě komplikovanější, protože se nejprve musí zaujmout postoj k předložené problematice členové EU na jednání v Bruselu a teprve poté jde zástupce Evropské komise s určitým mandátem na jednání WTO. Proto přibývá mnoho regionálních dohod, které EU uzavírá, než dojde k posunu v mnohostranných jednáních. Od prosince 2009, kdy vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, se změnila i společná obchodní politika EU. Společná obchodní politika byla rozšířena o problematiku přímých zahraničních investic a nově se stala součástí vnější činnosti Unie, která je dle Lisabonské smlouvy vytvářena Radou pro zahraniční věci a v rámci WTO nově nevystupuje EU, ale Evropské společenství (ES).¹⁰⁸ Centrálním orgánem, který realizuje spolupráci s ES a WTO je i nadále Ministerstvo průmyslu a obchodu.

Česká republika (resp. Československo) vždy prosazovala liberální názory v GATT, WTO a nově i v Evropské komisi. Během svého předsednictví EU v roce 2009 si jako jeden z hlavních cílů dala prohloubení spolupráce s Ruskem (s ohledem na očekávané brzké přijetí Ruska do WTO) a dokončení Katarského kola mnohostranných jednání. V případě jeho neúspěšného ukončení, otevření kola

¹⁰⁸ Ministerstvo průmyslu a obchodu: Základní informace k WTO a DDA. [online]. [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument7894.html>

nového.¹⁰⁹ Ani jeden ze scénářů se nakonec nenaplnil, ale i to dokazuje liberální postoj České republiky k mezinárodnímu obchodu.

12. Závěr

Cílem této práce bylo přehledně a objektivně popsat vývoj liberalizace mezinárodního obchodu, s důrazem na Všeobecnou dohodu o clech a obchodu a hlavně Světovou obchodní organizaci. Jak již bylo naznačeno v úvodu, a během tvorby práce se to projevilo v plné míře, téma by vystačilo na desítky takovýchto prací a tak bylo jedním z nejtěžších úkolů popsat danou problematiku dostatečně přesně a přitom nevynechat žádnou zásadní oblast. Jsem přesvědčen, že se nakonec podařilo postihnout všechny důležité mezníky ve vývoji Světové obchodní organizace dostatečně podrobně. Druhou částí úkolu, kterou jsem si možná ze začátku tolik neuvědomoval nebo lehce podcenil, bylo popsat tento vývoj objektivně. Existuje nepřehledné množství informačních zdrojů a hlavně u otázek, kde se nejedná o pouhá číselná fakta, ale je nastiňován pozitivní či negativní přínos, je třeba být obezřetný. Stejně tak, jako je v současnosti rozmanitá struktura členů WTO a tím mnohost názorů na problematiku liberalizace mezinárodního obchodu, tak podobná je odlišnost názorů jednotlivých autorů. V posledních publikacích často rozhoduje náklonnost k rozvojovým nebo naopak rozvinutým zemím, jinak pochopitelně také národní původ zdroje. Informace pocházející z oficiálních zdrojů WTO se sice snaží nehodnotit výsledky jednání a většinou se omezují na pouhá fakta, nicméně případný úspěch nebo posun v jednání je patřičně vyzdvižen na úkor těch méně úspěšných.

Každopádně může být a také často je předmětem diskusí, do jaké míry vstup do GATT/WTO vede k nárůstu mezinárodního obchodu. Nicméně i ti největší pesimisti přínosu GATT/WTO pouze konstatují, že je obtížné tuto skutečnost na základě

¹⁰⁹ Pracovní program českého předsednictví: Evropa bez bariér. 21 - 24. Dostupné z: http://www.eu2009.cz/assets/news-and-documents/news/cz-pres_programme_cs.pdf

statistik prokázat.¹¹⁰ Nelze přesně vyčíslit, kde by se nacházel reálný světový příjem, nebýt GATT/WTO, ale určitě by stupeň liberalizace nebyl na tak vysoké úrovni jako je dnes a mnohem více populace by se potýkalo s chudobou. Úplné odbourání všech obchodních bariér není možné, určitě ne v současné době, kdy mají některé země tendenci se naopak začít přiklánět k protekcionismu. Přitom z dlouhodobého hlediska je snižování cel krok, na kterém vydělají všechny strany.

Světová obchodní organizace se bude muset v nejbližší době vyrovnat se změněným poměrem sil, který zapříčinil nárůst síly rozvojových zemí, a s tím souvisejícími problémy. Světová obchodní organizace je v současné době jediná organizace s tak rozsáhlou působností, která se zabývá primárně deregulací mezinárodního obchodu a její další působení má jistě své opodstatnění. Ale i když to na první pohled nevypadá, vzhledem k současné složité mezinárodní situaci a protože to je organizace relativně mladá, bude třeba našlapovat opatrněji, než kdy jindy a přitom dostatečně rychle, aby jednotliví členové nezačali situaci řešit sami.

¹¹⁰ ROSE, Andrew K. Do We Really Know That the WTO Increases Trade?. *American Economic Review*. Březen 2004, roč. 94, č. 1, 98 - 114.

Seznam zkratek

ČSFR - Česká a Slovenská Federativní Republika

DDA - Doha Development Agenda - Rozvojový program z Dohá

DSB - Dispute Settlement Body - Orgán pro řešení sporů

DSU - dispute settlement understanding - Ujednání o řešení sporů

EHS - Evropské hospodářské společenství

ES - Evropské společenství

EU - European Union - Evropská uni

GATS - General Agreements on Trade in Services - Všeobecná dohoda o obchodu se službami

GATT - General Agreement on Tariffs and Trade - Všeobecná dohoda o clech a obchodu

GSP - Generalized System of Preferences - Všeobecný systém preferencí

GSTP - Global System of Trade Preferences - Globální systém tržních preferencí

IBRD - The International Bank for Reconstruction and Development - Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj

IMF - International Monetary Fund - Mezinárodní měnový fond

ITO - International Trade Organization - Mezinárodní obchodní organizace

MFN - Most Favoured Nation treatment - Doložka nejvyšších výhod

NAMA - Non-Agricultural Market Access - Přístup na trh pro nezemědělské produkty

NT - National Treatment - Národní zacházení

OECD - Organisation for Economic Cooperation and Development - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OSN - Organizace spojených národů

RTA - Regional Trade agreements - Regionální obchodní dohody

SDT - Special and differential treatment - Zvláštní a odlišné zacházení

SRN - Spolková republika Německo

TPRB - Trade Policy Review Body - Orgán pro přezkoumávání obchodní politiky

TPRM - Trade Policy Review Mechanism - Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky

TRIMS - Agreement on trade-related investment measures - Dohoda o obchodních aspektech investičních opatření

TRIPS - Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights - Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví

USA - United States of America - Spojené státy americké

WIPO - World Intellectual Property Organization - Světová organizace duševního vlastnictví

WTO - World Trade Organization - Světová obchodní organizace

Seznam použité literatury a pramenů

Odborná literatura:

1. BALAŠ, Vladimír a Pavel ŠTURMA. *Kurs mezinárodního ekonomického práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1997. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-7179-150-4.
2. BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Cenová regulace z pohledu tuzemské, komunitární a mezinárodní úpravy a ochrany investic*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2008. ISBN 978-80-7208-676-4.
3. BENEŠ, Otto. *Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT)*. Praha: Československá obchodní a průmyslová komora, 1988.
4. CIHELKOVÁ, Eva, Jana KRÍŽOVÁ, Hana KUNEŠOVÁ a David MARTINČÍK. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-311-6.
5. CIHELKOVÁ, Eva. *Měníci se uspořádání světa a nové formy vládnutí*. Vyd. 1. V Praze: Oeconomica, 2011. ISBN 978-80-245-1776-6.
6. CIHELKOVÁ, Eva. *Mezinárodní ekonomie II*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-054-6.
7. CIHELKOVÁ, Eva. *Regionalismus a multilateralismus: základy nového světového obchodního řádu?*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-196-3.
8. CIHELKOVÁ, Eva. *Světová ekonomika: obecné trendy rozvoje*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-155-0.
9. CIHELKOVÁ, Eva. *Světová ekonomika: regiony a integrace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0193-6.
10. *Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace*. Marrakeš, 15. dubna 1995.
11. *Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace.: Příloha č. 2, Ujednání o pravidlech řízení při řešení sporů*. Marrakeš, 15. dubna 1995.
12. *Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace.: Příloha č. 3, Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky*. Marrakeš, 15. dubna 1995.
13. DVOŘÁK, Pavel. *Základy mezinárodní politiky*. 1.vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999. ISBN 80-7079-658-8.
14. EPPING, Randy Charles. *Průvodce globální ekonomikou*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-825-2.
15. FOJTÍKOVÁ, Lenka. *Zahraničně obchodní politika ČR: historie a současnost (1945-2008)*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-128-4.
16. JACKSON, JOHN H. The case of the World Trade Organization. *International Affairs*. květen 2008, roč. 84, č. 3.

17. JACKSON, John Howard. *The jurisprudence of GATT and the WTO: insights on treaty law and economic relations*. New York: Cambridge University Press, 2000. ISBN 0-521-62056-2.
18. JUNG, Zdeněk a Miroslav PRŮŠA. *Výsledky Uruguayského kola a jejich význam pro Českou republiku*. Vyd. 1. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994, s. 63. ISBN 80-85864-08-8.
19. KALÍNSKÁ, Emilie a Ludmila ŠTĚRBOVÁ. *Mezinárodní obchod: (pro 2 MO 301)*. Vyd. 1. V Praze: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1299-0.
20. KALÍNSKÁ, Emilie. *Mezinárodní obchod v 21. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 107 - 108. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-3396-8.
21. KUNEŠOVÁ, Hana. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-455-4.
22. MACHKOVÁ, Hana. *Mezinárodní obchodní operace*. 3., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0686-5.
23. MAJEROVÁ, Ingrid a Pavel NEZVAL. *Mezinárodní ekonomie v teorii a praxi*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011. Vysokoškolské učebnice (Computer Press). ISBN 978-80-251-3421-4.
24. NEUMANN, Pavel, Pavel ŽAMBERSKÝ a Martina JIRÁNKOVÁ. *Mezinárodní ekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3276-3.
25. PIPEK, Josef. *Mezinárodní obchod*. dotisk 1.vyd. Praha: VŠE, 1994. ISBN 80-7079-472-0.
26. RITSCHELOVÁ, Iva a Pavel NEZVAL. *Liberalizace obchodu s environmentálním zbožím a službami: trendy v České republice*. Vyd. 1. Praha: Linde, 2009. Vysokoškolské učebnice (Computer Press). ISBN 978-80-7201-797-3.
27. ROSE, Andrew K. Do We Really Know That the WTO Increases Trade?. *American Economic Review*. Březen 2004, roč. 94, č. 1.
28. ROSENDORFF, Peter B. Stability and Rigidity: Politics and Design of the WTO's Dispute Settlement Procedure. *The American Political Science Review*. Srpen 2005, roč. 99, č. 3, 389 - 400.
29. ROZEHNALOVÁ, Naděžda a Vladimír TÝČ. *Vnější obchodní vztahy Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 299. ISBN 978-80-210-4073-1.
30. ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Jiří VALDHANS, Zdeněk KAPITÁN, Tereza KYSELOVSKÁ, Klára SVOBODOVÁ a Dana ŠRAMKOVÁ. *Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 442. ISBN 978-80-210-5154-6.
31. STEINMETZOVÁ, Dana, Zuzana STUHLÍKOVÁ a Pavel HNÁT. *Rozvojové země a současný stav jednání ve WTO*. Praha: Oeconomica, 2008. ISBN 978-80-245-1488-8.
32. SVATOŠ, Miroslav. *Zahraniční obchod: teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2708-0.

33. ŠRONĚK, Ivan. *Světová obchodní organizace*. 1.vyd. Praha: VŠE, 1997. ISBN 80-7079-080-6.
34. ŠTĚRBOVÁ, Ludmila. *Aktuální otázky vývoje Světové obchodní organizace*. Vyd. 1. V Praze: Vysoká škola ekonomická, 2001. Aktuální otázky mezinárodního obchodu. ISBN 80-245-0210-0.

Elektronické zdroje:

35. BBC News Europe: Russia sees union with Belarus and Kazakhstan by 2015. [online]. [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15790452>
36. Businessinfo.cz, oficiální portál CzechTrade: Zahraniční obchod. [online]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz>
37. Česká televize: Rusové se dočkali členství ve WTO. [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/157256-rusove-se-dockali-clenstvi-ve-wto/>
38. Český rozhlas: Spor o čínský vývoz vzácných kovů by měla vyřešit WTO. [online]. [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/svetovaekonomika/_zprava/spor-o-cinsky-vyvoz-vzacnych-kovu-ma-vyresit-wto--1031533
39. Databáze Evropského práva: Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů. [online]. [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: <http://eur-law.eu/CS/Ujednani-o-pravidlech-a-rizeni-reseni-sporu,264396,d>
40. Environment and Trade: A Handbook: The basics of the WTO. [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z: http://www.iisd.org/trade/handbook/3_1.htm
41. Europa.eu, Přehled právních předpisů EU. [online]. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/external_trade/r11012_cs.htm
42. Evropská komise: DOHODA O ZŘÍZENÍ SVĚTOVÉ OBCHODNÍ ORGANIZACE, s. 11 [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/translation/czech/guidelines/documents/wto_agreement_cs.pdf
43. Evropská unie, Přehled právních předpisů EU. [online]. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/external_trade/r11012_cs.htm
44. GLOBAL TRADE NEGOTIATIONS: Accessions. [online]. [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: <http://www.cid.harvard.edu/cidtrade/issues/accessions.html>
45. Hlas Ruska: Rusko a WTO: oprávněné riziko. [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: http://czech.ruvr.ru/2012_03_14/68425129
46. Iran Trade Law. [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://en.irantradelaw.com/>
47. Ministerstvo průmyslu a obchodu. [online]. Dostupné z: <http://www.mpo.cz>
48. Ministerstvo životního prostředí. [online]. Dostupné z: <http://www.mzp.cz>
49. Patria Online: Rusko, Bělorusko a Kazachstán začaly tvořit Euroasijský svaz. [online]. [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/1951889/rusko-belorusko-a-kazachstan-zacaly-tvorit-euroasijsky-svaz.html>
50. Portál veřejné správy. [online]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz>

51. Pracovní program českého předsednictví: Evropa bez bariér. 21 - 24. Dostupné z:
http://www.eu2009.cz/assets/news-and-documents/news/cz-pres_programme_cs.pdf
52. Předpis č. 59/1948 Sb.: Vládní vyhláška, kterou se uvádí v prozatímní platnost Všeobecná dohoda o clech a obchodu ze dne 30. října 1947.: Článek III. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné z:
<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-59>
53. Rusko jako čerstvý člen WTO bude obrovskou příležitostí. *Trade Review: Časopis pro zahraniční obchod agentury Czech Trade*. 14 - 21. Dostupné z: http://www.czechtrade.cz/d/documents/01/7-infoservis/2012-trade-review/TradeReview_1_2012_web.pdf
54. Spojenci, nebo konkurenti?. *Český export: Magazín týdeníku Profit*. Dostupné z:
<http://ceskyexport.tyden.cz/clanek/spojenci-nebo-konkurenti/>
55. Stálé zastoupení České republiky při Evropské unii: Konference WTO otevřela trhy veřejných zakázek. [online]. [cit. 2012-03-08]. Dostupné z:
http://www.mzv.cz/representation_brussels/cz/udalosti_a_media/ministerska_konference_wto_otevrela_trhy.html
56. Světová obchodní organizace. [online]. Dostupné z: <http://www.wto.org>
57. SÝKORA, Jiří. Nejméně rozvinuté země v mezinárodním společenství a jejich postup ke splnění rozvojových cílů milénia. *ISSN Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 16, č. 4, 2008. Dostupné z:
www.vse.cz/polek/download.php?inl=aop&pdf=139.pdf
58. ŠTĚRBOVÁ, Ludmila. WTO: v předvečer průlomu v jednáních?. *Britské Listy*. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/38574.html>
59. ŠVEC, Petr. ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY PRO POTŘEBY XV. ROČNÍKU PRAŽSKÉHO MODELU OSN. *Liberalizace obchodu službami – energetický sektor*. 2009, Dostupné z:
http://www.studentsummit.cz/data/1260196044245BGR_WTO_Energeticky_sektor.pdf
60. Wikipedia: World Trade Organization. [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z:
http://en.wikipedia.org/wiki/World_Trade_Organization#Accession_and_membership
61. Www.ihned.cz: Rusko je po 18 letech čekání členem Světové obchodní organizace-svetove-obchodni-organizace. [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-54222820-rusko-je-po-18-letech-cekani-clenem-svetove-obchodni-organizace>
62. Www.pravnipredpisy.cz: [online]. Dostupné z: <http://www.pravnipredpisy.cz>
63. www.scribd.com. [online]. [cit. 2012-01-31]. Dostupné z:
<http://www.scribd.com/doc/30882562/History-of-the-GATT-AZEEM>
64. YANAI, Akiko. *The functioning of the MFN clause in the Global Trading System: Working Paper No.3*. APEC STUDY CENTER, 2002. Dostupné z:
http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Apec/pdf/2001_15.pdf

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Kola mnohostranných jednání v rámci GATT.....	11
Tabulka 2: Podíl obratu nesocialistických zemí na celkovém zahraničním obchodě ČSSR v letech 1970 – 1990.....	59
Tabulka 3: Obchodně vážený průměr cel České republiky.....	62

Resumé

Cílem práce bylo přehledně popsat vývoj Všeobecné dohody o clech a obchodu a především Světové obchodní organizace. Důraz byl kladen na komplexnost, aktuálnost a samozřejmě vliv na Československo, respektive Českou republiku. Práce je psána chronologicky, s výjimkou poslední části, která se věnuje právě postavení domácí ekonomiky v rámci mezinárodního obchodu.

První část práce se věnuje vývoji mezinárodního obchodu. Je zde velice stručně nastíněn obchod již od starověku a popsán soubor liberalismu a protekcionismu. Dále se práce věnuje vzniku mezinárodních institucí jako je Mezinárodní měnový fond a Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj. Hlavním pilířem této části ale je neúspěšné založení Mezinárodní obchodní organizace a následný vznik GATT – Všeobecné dohody o clech a obchodu. Definiuje jednotlivá kola mnohostranných jednání a celá část končí Uruguayským kolem, tedy mezníkem před založením Světové obchodní organizace.

Druhá část logicky navazuje na část předchozí a je stěžejním obsahem celé práce. Popisuje vznik Světové obchodní organizace (WTO) a komplexně se věnuje všem jejím základním rysům včetně formální Dohody o zřízení WTO. Jsou zde předkládány funkce a principy, na kterých je WTO založena, struktura organizace a způsob přijímání rozhodnutí. Dále vysvětluje systém řešení sporů. Poslední dvě kapitoly této části na sebe navazují a věnují se současným jednáním WTO a možnému budoucímu vývoji. Současná jednání jsou maximálně aktualizována, nicméně vzhledem k neukončenosti některých částí jednání přesahuje obsah právě do kapitoly, která se věnuje budoucnosti. Zde práce ztrácí popisný charakter a autor se snaží o odhad a posouzení pravděpodobného budoucího vývoje.

Poslední část se věnuje postavení Československa a České republiky v mezinárodním obchodu obecně, ale především v rámci Všeobecné dohody o clech a obchodu a Světové obchodní organizace. Je zde popsán postupný vývoj se všemi podstatnými mezníky a stručná snaha o analyzování dopadu na tuzemskou ekonomiku.

Celá práce by měla poskytovat objektivní informace o Světové obchodní organizaci a institucích s ní souvisejících. Při její tvorbě byla maximální snaha o vyváženost předkládaných informací a zobrazení důsledků, které pro mezinárodní obchod GATT a WTO přinášejí.

Résumé

World Trade Organization

The aim of the work was to describe transparently the development of GATT and first of all WTO. The complexity and topicality was stressed as well as the influence on Czechoslovakia or the Czech republic now. The work is organized chronologically except for the last part which is dedicated directly to the position of the domestic economy in the purview of international business.

The first part of the work is dedicated to the development of the international business. The trade is very briefly described starting in the medieval ages including the battle between liberalism and protectionalism. Furthermore, it is dedicated to international institutions founding such as IMF and IBRD. But the main pillar of this part is the unsuccessful attempt to establish the international business organization followed by the formation of GATT. It defines particular rounds of multilateral negotiations and this part finishes by Uruguayan round which is a milestone before establishment of WTO.

The second part is logically connected to the first part and this is the crucial area of the whole work. It describes the origin of WTO and is fully dedicated to all its basics including the formal agreement about WTO constitution. There are the functions and principles mentioned the WTO is based on, the structure of the organization and the way of accepting decisions. It explains the problem solving system as well. The last two chapters of this part are connected and they are dedicated to the WTO's present negotiations and its possible future development. The present negotiations are perfectly updated nevertheless in conclusion with some parts of the

negotiations not being finished it is beyond the frame of this chapter and exceeds into the next part dedicated to the future. Here is the work losing the descriptive character and the author is trying to estimate and judge the possible future development.

The last part is engaged with the position of Czechoslovakia and the Czech republic in the international business generally, but first of all in the frame of GATT and WTO. The gradual development is described here with all fundamental milestones and concise effort to analyse the influence on the domestic economy.

The whole work should give the objective information about WTO and institutions connected with it. There was the highest effort to bring balanced information and to picture consequences they cause for international business GATT and WTO.

Abstrakt

Cílem práce bylo přehledně popsat vývoj Všeobecné dohody o clech a obchodu a především Světové obchodní organizace. Důraz byl kladen na komplexnost, aktuálnost a samozřejmě vliv na Československo, respektive Českou republiku. Práce je psána chronologicky, s výjimkou poslední části, která se věnuje právě postavení domácí ekonomiky v rámci mezinárodního obchodu. Při její tvorbě byla maximální snaha o vyváženost předkládaných informací a zobrazení důsledků, které pro mezinárodní obchod GATT a WTO přinášejí.

Abstract

The aim of the work was to describe transparently the development of GATT and first of all WTO. The complexity and topicality was stressed as well as the influence on Czechoslovakia or the Czech republic now. The work is organized chronologically except for the last part which is dedicated directly to the position of the domestic economy in the purview of international business. There was the highest effort to bring balanced information and to picture consequences they cause for international business GATT and WTO.

Klíčová slova

WTO, GATT, Světová obchodní organizace, Všeobecná dohoda o clech a obchodu

Key words

WTO, GATT, World Trade Organization, General Agreement on Tariffs and Trade